

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post
binnenland bij vooruitbetaling . f 2.00
Voor Oost-Indië en het Buitenland » 3.00
Afzonderlijke nummers . . . » 0.10
Men abonneert zich voor minstens zes maanden
ingaaende op den dag der eerste toezending f 1.—

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

REDACTIE: De 4de Commissie, aan welke de verspreiding van populaire kennis omtrent Oost- en West-Indië is opgedragen.

Mededeelingen of Ingezonden Stukken moeten worden geadresseerd „aan de Redactie”, en gezonden aan den Heer G. E. V. L. VAN ZUYLEN, Voorzitter der Redactiesmissie, 7a Heerengracht of den Secretaris, Mr. G. VAN SLOOTEN Azn., 43 Conradkade, beiden Den Haag.

Voor de Administratie en Advertentiën wende men zich tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG” Haagpoort 4, Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indië onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zodoende en ook door het verleen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor het buitenland minstens f 2.50). Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).

Inhoud van dit nummer.

Voor den Noodlijdenden Javaan. — Mededeelingen. — Waar moet het geld van daan komen. — Eene voordracht in de Afdeling Nijmegen. — Oost-Ind. Berichten. — West-Ind. Berichten. — Tentoonstelling te Osaka. — Fusie der Officiërskorpsen. — Van vreemde Koloniën. — Ingezonden. — Mail. — Feuilleton.

Voor den Noodlijdenden Javaan

werd in de afgelopen week ontvangen van Q. N. f 9.30 hetgeen met het restant in kas op 1 Januari, groot - 836.18 maakt een totaal van . . . f 845.48 Daarvan hebben wij op 8 Januari aan de Oost-Indische Vereeniging „Oost en West” toegezonden een bedrag van f 600. Ons Hoofdbestuur voegde daarbij het verzoek om, voor O. en W. te willen blijven zorg dragen, dat het geld, hier te lande, tot steun van den noodlijdenden Javaan bij elkander gebracht, overal op Java, waar dit noodig blijkt, ten dienste kome der verarmden.

Van *Sitotomo* kregen wij eene gift van f 10.— speciaal bestemd voor de kolonie van mej. Jansz te Pengoengsen. Dit bedrag hebben wij onmiddellijk per postwissel aan 't adres gezonden.

Van het „Comité voor zieke en behoeftige Inlanders” te Semarang kreeg ons Hoofdbestuur een schrijven, gedateerd 28 November 1902, waarin dank wordt gezegd voor het bedrag van f 360, dat in der tijd van hier werd toegezonden en ook voor den steun in het Orgaan der Vereeniging aan den Semarangschen oproep verleend.

Voor verdere medewerking van het „Kolumbiaal Weekblad” beveelt het Comité zich aan, er vooral op wijzende, dat thans vaste jaarlijksche bijdragen tot instandhouding der stichting het meest noodig zijn, iets, wat wij trouwens reeds vroeger onder de aandacht onzer lezers brachten en waarop toen enkele inschrijvingen zijn gevolgd.

Zij die genoeg voor Indië en den Javaan gevoelen om zich tot eene vaste bijdrage te verbinden, kunnen daarvan kennis geven aan den Secretaris van het Nederlandsche sub-comité, den heer J. A. van der Loeff (Jan van Nassastraat 117, den Haag). Ook wij zijn tot het overbrengen aan dat adres, van inschrijvingen, die bij ons zouden inkomen, ten volle bereid.

Wij mogen echter ook nu niet nalaten, er weder op te wijzen, dat De Witte-kruiskolonie van van Emmerik en de kolonie Pengoengsen van Mej. Jansz evenzeer steun tot instandhouding zullen noodig hebben.

Wanneer wij ons hieronder veroorloven om over de beste wijze van verdeelen en benutten der gelden, die voor den noodlijdenden Javaan worden bij elkander gebracht een oordeel te vellen, dan meenen wij daartoe het recht te hebben, omdat wij voor 't weldoen van parti-

culieren op 't geteisterde Java, in Nederland den eersten stoet hebben gegeven en, trots allen weerstand, zelfs in O.-Indië, thans velen tot onze overtuiging hebben bekeerd.

Wij zouden het zeker jammer vinden, wanneer, zooals het plan schijnt te zijn, de som van ± f 10,000, die, het hier in den Haag onlangs gegeven liefdadigheidsfeest moet opgebracht hebben, werd vastgelegd, om de rente voor de blijvende instandhouding der inrichting te Semarang te doen dienen. Naar hetgeen de berichten uit Midden-Java ons van den toestand daar doen kennen, zouden wij denken, dat het Semarang-comité na den bouw van eigen inrichting en na zich b.v. voor het eerste jaar, de instandhouding daarvan te hebben verzekerd, het verder bij elkaar gebrachte geld zou kunnen doen dienen om ook op andere plaatsen, die 't noodig hebben, te doen, wat men reeds te Semarang, te Warak en te Pengoengsen deed. Geschikte personen te vinden om aan 't hoofd te staan van de stichtingen zal echter dit beseffen wij best, een groote moeielijkheid zijn en zeker is ons advies om alle geld vast te houden tot men overtuigd is, dat 't goed besteed zal worden.

Dit laatste brengt ons als van zelf op de reis der zuster van mevrouw van Emmerik naar Java. In ons vorig blad werd als daarvoor ontvangen vermeld: f 257.50. Er is nog f 40.— ingekomen onder letter X, zoodat het totaal der voor dit doel reeds saamgebrachte gelden thans f 297.50 bedraagt.

Nu wij zoo dicht zijn bij 't benoedigde bedrag, maakt miss Cleverly zich al klaar voor de reis en zal, vermoedelijk nog deze maand naar Indië vertrekken. Verdere bijdragen tot het vol maken der noodige som kunnen aan mevrouw Nelly van Kol te Princenhage of aan mevr. N. van Zuylen-Tromp, Heerengracht 7a, den Haag, worden gezonden.

Wat liefderijke en vooral vrouwelijke hulp uit Nederland, thans op Midden-Java ten zeerste zal worden gewaardeerd misschien zelfs meer nog dan geld, valt niet te betwijfelen en hierop werd door N. v. Z. reeds in ons no. 41 gewezen.

Wij zijn ten volle bereid onze medewerking te verleen, wanneer er onder de Nederlandsche vrouwen zijn, die zich geroepen voelen om de offerende taak van verpleegster der zieken en behoeftigen daarginder te aanvaarden.

Mededeelingen.

I. Van het Dagelijksch Bestuur der Vereeniging: HOOFDBESTUURS-VERGADERING

op Zaterdag 17 Januari 1903 des v. m. ten elf ure in het gebouw „Irene” (Zaal No. 6) te Utrecht.

DAGORDE:

- I. Beheer en Redactie van het Orgaan der Vereeniging.
- II. Wat dient er te worden gedaan, nu het gebouw Heerengracht 4, te den Haag met 1 Mei wordt verlaten?
- III. Wat verder ter tafel zal worden gebracht.

II. Van de Afdeling 's Gravenhage contributees over 1903.

De penningmeester der Afdeling, Mevrouw M. ten Bosch-Boscher geeft kennis, dat over de contributie, verschuldigd over het jaar 1903 in de eerste maanden van het jaar zal worden beschikt en verzoekt beleefd en vriendelijk aan de leden om maatregelen te nemen, dat, bij eventuele afwezigheid, de kwitantie bij de aanbidding toch betaald wordt.

Wet neen zotte zuster, als je nu maar een beetje wilt meewerken en niet al te obstinaat zijt, dan zal alles uitmuntend kunnen geschikt worden. Rose is zoo zacht en meegaande als een lam.

Anne Marie zuchtte diep, maar zei niets meer. Nu het er eenmaal toe lag, nu er toch niets meer aan te veranderen viel, had zij de wilskracht van een ter dood veroordeelde tegenover de toch niet meer te ontwijken doodelijke terechtstelling. Het ergste had zij nu toch al gehoord: dat haar broeder niet door haar zóó gelukkig was geweest, als zij altijd had gehoopt en verlangd.

Er is misschien niets vreeder, dan eindelijk te ontwaren, zich te hebben vergist in de wijze die men het beste achtte om lief te hebben en wel te doen.

De maatregelen, die Magorrec reeds voor zijn aanstaande reis had genomen, hadden eigenlijk het huwelijk moeten doen uitstellen tot na zijn terugkeer. Maar Madame Jagut, een heel voorzichtige vrouw, was van een ander idee. Zij had al zoo menig verlied man gekend, die later weer veranderde, zes maanden was een heele tijd en vooral was zij van oordeel, dat men niet te lang gelegenheid moet geven tot overpeinzing aan iemand, als Rose, die maar half willig was. Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud. Lange vrijdaadjes deugen in 't geheel niet. En waarom maar niet dadelijk te trouwen?

Pierre, erg verliefd, verlangde niets liever: en de noodige laatste formaliteiten werden dan ook maar heel gauw afgehandeld.

Anne Marie zag nu haar nederige woning, tot ontvangst van die vreemde vrouw, geheel ten onderste boven gebaald.

III. Van de afdeling 's Gravenhage: Vierde Voordracht.

Op Woensdag 14 Januari a.s. zal in het Gebouw Diligentia Lange Voorhout 5 den Haag, des avonds te 8 uur zal de heer K. Supheert, gep. W.-I. predikant eene voordracht houden over De Kolonie Curaçao, die hij zal verduidelijken door tal van voorwerpen door hem uit West-Indië meegebracht.

Waar de dagbladen uit het Noorden vol lof zijn omtrent de voordrachten door den heer S. in die buurt gehouden, rekenen wij ook hier op een druk bezoek. Zoals uit achterstaande advertentie blijkt, hebben de leden, op vertoon hunner lidmaatschapskaart persoonlijk vrijen toegang, benevens het recht om voor hunne huisgenooten kaarten voor de zaal te koopen tegen f 0.50 per plaats.

Voor niet-leden is de entree bepaald op f 1.— voor de zaal en f 0.25 voor de galerij. Kaarten kunnen worden gekocht en plaatsen besproken voor f 0.25 per plaats, op Maandag 12 Januari van 10 ure v. m. tot 4 ure n. m. door de leden; Dinsdag en Woensdag 13 en 14 Januari van 10 tot 4 ure ook voor niet-leden. Op den avond der lezing zijn aan het gebouw Diligentia nog kaarten verkrijgbaar.

IV. Veth-fonds.

Reeds in 't vorige blad maakten wij er melding van, dat 't Veth-fonds vóór ultimo December volgeteekend zou zijn. Wij ontvingen later van het Bureau van het K. Aardrijkskundig Genootschap de volgende mededeeling ter plaatsing:

„Het Bestuur van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap deelt ons mede, dat de som van f 100,000.— voor het Veth-fonds volgeteekend is geworden.

„Het bestuur, dankbaar voor den ondervonden steun, verheugt zich over dit succes, waarmede een duidelijk bewijs van de levendige belangstelling van een aanzienlijk deel van het Nederlandsche volk voor de kennis onzer overzeesche gewesten geleverd is. Het aanvaardt dan ook met vreugde de aan dat fonds verbonden verplichting, een geregeld aandeel in het voortgezet aardrijkskundig onderzoek der Nederlandsche koloniën te nemen.”

V. Afdeling Utrecht en omstreken.

Lezing (met lichtbeelden) van den WelEdHooggel. Heer, Prof. F. A. F. C. Went, op 16 Januari a.s. te 7½ uur n. m. in „Irene”.

Onderwerp: De plantengroei van Suriname. Leden met echtgenoot entree v. 25.

Niet leden „ f 0.25. Het Bestuur. Grote opkomst gewenscht en dringend verzocht. (Zie advertentie).

Waar moet het geld van daan komen?

Te gelijk met een persoonlijke gift tot leniging van den dadelijken nood op Java, kregen wij een ingezonden stuk van Q. N., waarin hij opkomt tegen de manier, waarop in ons blad, in onze Vereeniging, in 't Indisch Genootschap enz. voor Java's toekomst geijverd wordt.

Wij hebben zijn stuk in 't nummer van heden opgenomen en aangezien wij den inhoud er van zeer belangrijk achten, meenen wij een speciaal woord op deze plaats, aan de behandeling daarvan te moeten wijden en dit vooral ook omdat in het

Januari-nummer van «Onze Eeuw» het artikel is verschenen, waarop wij doelden aan het slot van ons Hoofdartikel in n°. 41 van 25 December 1902.

Q. N. vergist zich echter, wanneer hij denkt, dat wij ons boos maken over tegenspraak. Wij zijn integendeel de overtuiging toegedaan, dat alleen belangstelling van alle kanten betoond en warme bespreking, uit ieder mogelijk oogpunt, het vraagstuk van den dag: «Hoe kan Oost-Indië voor ons worden behouden?», tot eene goede oplossing zal kunnen brengen.

Q. N. bestrijdt niet de stelling: dat Nederland, behalve andere verplichtingen, ook financieel aan Oost-Indië eene aereschuld heeft, volgens het betoog van E. B. Kielstra in het Januari-nummer van «Onze Eeuw» zelfs een wettelijke schuld.

Q. N. twijfelt er echter wél aan, of door het terugbetalen, zelfs van al die verschuldigde millioenen, Oost-Indië te redden is en met dien twijfel behept, is hij van meening, dat het, bij de vele eischen hier in het vaderland, voor onze natie onmogelijk is, om zijne schuld aan O.-Indië af te doen.

Ook bij Q. N. heeft de gewetenstopper: «te groote vermeerdering der bevolking», invloed. De groote schuld der ellende zit daarin, zegt hij, dat de Javanen niet in voldoende aantal door allerlei rampen ten onder gaan of niet in massa's willen emigreeren naar onbekende landen, voor de ontginning waarvan zij echter niet uitgerust zijn, omdat niet alleen het kapitaal, maar ook voldoende kennis van landbouw en ambacht hun ontbreekt, terwijl alleen koeliewerk en soms zéér zwaar koeliewerk voor hen bereikbaar is.

Niemand heeft echter tot nu toe gezegd, dat de Javaan geen ooren zal hebben naar emigratie, als hem de kans daartoe op voordeelige voorwaarden zal worden aangeboden. Ook de Javanen zijn, even goed als de Japanners, kleine vlugge ventjes, die hun weg wel zullen vinden, als men dien maar voor hen openstelt.

Groot-industrie bestaat immers ook nu in O.-Indië reeds, voornamelijk bij het suikerbedrijf, doch ontgezegd kan en moet er op dit gebied nog veel gebeuren. Voor zooverre ons bekend, werd dit nimmer ernstig tegengesproken.

Hoe echter komt Nederland aan de noodige middelen om voor Oost-Indië te doen, wat zoo dringend noodig is?

Eer Q. N. en zijne medestanders er zich toe gaan zetten, om de beantwoording dier vraag te probeeren, moeten zij de ernstige overtuiging trachten te krijgen, dat het niet alleen plicht is van Nederland, om te doen al, wat gedaan kan worden, maar evenzeer zuiver eigenbelang.

Het zal niet moeielijk voor hen zijn, klemmende betoogen daarvoor te vinden, ook zonder dat wij ze hier aanwijzen en in zóó grooten getale zelfs, dat het verwondering moet baren, dat de groote ernst van den tegenwoordigen stand van zaken in Oost-Indië door de groote massa van ons volk nog zoo weinig wordt gevoeld.

En wanneer de vrienden van Q. N. dan met ons overtuigd zijn, dat het werkelijk niet anders mogelijk is, dan dat Nederland thans O.-Indië bijspringt, waarvan het zooveel geld gebruikte

geblancket gelaat. Wat een fraaie en nuttige lessen zou 'n Dame wel aan haar nichtje Rose hebben kunnen geven! Aan dat al te mooie nichtje, dat zoo uit een erg mondian pensionaat in zulk een omgeving komende, wel natuurlijk lichtzinnig en slecht moest worden.

En daarenboven: een slechte huishoudster, daár twijfelde Anne Marie al dadelijk in 't geheel niet meer aan. Als een meisje tot haar 18de jaar op een mondian pensionaat heeft geleefd, dan kon ze, volgens Anne Marie, ook niets anders meer worden, dan een lichtzinnige en coquette vrouw van de wereld.

De huwelijksinzegening had met veel statie plaats in de groote kerk, en zelfs die kerk ordeelde Anne Marie niet heilig, niet statig, maar te wereldsch, te weelderig.

Daarna keerde Anna Marie zoo gauw mogelijk, heel stil en doods bedroefd, terug naar Port-Louis, terwijl het jonge paartje een groote huwelijksreis ging doen, en bij terugkeer daarvan nog weer eene heele massa luxe-voorwerpen meebracht.

Kom, kom! men trouwt niet alle dagen, zei Magorrec, die heel goed de afkeurende verbazing van zijn zuster bemerkte. Gedurende mijne lange afwezigheid moet mijn jong en lief vrouwtje toch wel een en ander hebben om zich mee te amuseren.

Het uur van afscheid naderde, en nog nooit had Pierre er zoo tegen opgezien als ditmaal.

Het zal niet al te lang duren, zei hij tegen Rose, die echter niet zoo heel erg bedroefd was, minder zelfs, dan hij wel gedacht had. Nog maar enkele reizen en dan blijf ik voor goed aan wal; dan gaan we ergens wonen in een

FEUILLETON.

JALOUZIE.

Vrij naar het Fransch van TH. RENTZON.

(Vervolg).

En nu begreep zij het eerst, een zuster maar, wel, die telt in het geheel niet mee. Er moet een vrouw komen, een vrouw tot nu toe totaal onbekend, die zoo maar in eens een heel leven van toewijding en liefde wegvaagt en in het niet doet verdwijnen! Een diep rampzalige omwenteling had er nu plaats in haar bart; haar wanhoop sloeg over tot toorn. En ik dan riep zij uit! Tel ik dan in het geheel niet meer mee?

Wel mijn hemel, wat een egoïste zijt gij toch, hernam Pierre. Ja! Kijk maar niet zoo verbaasd! Een egoïste en een jaloersche, dat zijt ge, en niets anders. Ge moest U schamen! Ge zoudt wel willen dat ik eigenlijk mijn heele leven lang aan je rokken bleef hangen, net als een klein kind. Nu, dat wil ik niet. Gij hebt uw broer al lang genoeg, al veel te lang eigenlijk voor u alleen gehad. Ge zult nu moeten leeren om dat genot te deelen. Verstaat ge mij, Anne Marie?

Moet ik dan aan die vreemde vrouw nu ook het geheele huishouden overgeven?, vroeg daarop de ongelukkige zuster heel nederig en met gedempte stem.

ten bate der vaderlandsche huishouding, dan zullen zij ons helpen zoeken naar den weg om het reddingsmiddel te vinden, zonder dat, zooals het in eene noot van het ingezonden stuk wordt uitdrukt, daartoe dienen moeten, «de penningen afgenomen aan hen, die op den kant «staan van onder den natuurdrang te bezwijken, «wellicht zelfs afgenomen van de *bezuïjkers*».

Evenmin als wij het kunnen begrijpen, dat Nederland ongevoelig blijft voor het leed, dat door de Javanen geleden wordt, evenmin zijn wij ongevoelig voor de nooden in 't vaderland en wel het allerminst denken wij er aan, om die te doen voortduren, ten koste van hetgeen voor Indië zou worden gedaan.

Het ligt echter niet op den weg onzer Vereeniging noch op dien der Redactie van haar Weekblad, om zich te bewegen op het gebied van Nederlandsche financiële politiek.

Wat wij echter wel mogen en moeten doen, is er op wijzen, dat er werkelijk, volgens de verklaring van alle mannen van kennis en onderzanding, *periculum in mora* bestaat en dat de geschiedenis, ook die van ons eigen vaderland, op tal van bladzijden leert, dat in hoogen geldelijken nood, de vermogenden des lands offerden op het altaar der vaderlandsliefde!

Hoe men de zaken ook regele, hetzij men den raad volgt van *Mr. van Deventer*, van *Fokkens* of van *Kielstra*, er zullen door Nederland offers moeten worden gebracht.

Voert men echter op geheel Java de Staats-suiker-cultuur, volgens het stelsel van *Vloten*, in, dan bezorgt men den Javanen eene jaarlijksche inkomstenvermeerdering van ongeveer 6 miljoen gulden, zonder een enkelen penning te betalen uit de Nederlandsche schatkist. In dat geval echter, wij zeiden het reeds in ons vorig Hoofdartikel, moet Nederland de garantie op zich nemen der leening, die voor het sluiten der transactie noodzakelijk zal zijn, en die volgens de globale raming in het Indisch Genootschap gemaakt, minstens f 150.000.000 zou moeten bedragen. De amortisatie dezer leening zou dan geleidelijk dienen te geschieden met een deel der overwinsten op het Staatsbedrijf, doch, het zij nogmaals gezegd, onder verantwoordelijkheid van den Nederlandschen Staat.

Eene voordracht in de Afdeling Nijmegen.

Den 19en December hield de heer L. J. Lefebvre, voor een talrijk publiek, zijne aangekondigde rede: **Causerie over het leven en de tabakscultuur in Deli**, ook in verband met de brochure van Mr. J. van den Brand: *«De Millioenen uit Deli»*.

Niet alleen de leden der Afdeling hadden vrijen toegang, ook aan verscheidene niet-leden der vereeniging waren uitnodigingskaarten verstrekt.

De heer Lefebvre toch ging uit van de meening, dat ook aan hen, die het leven in Indië niet door eigen aanschouwing kennen, zooveel mogelijk gelegenheid moest worden gegeven, te hooren spreken over toestanden aldaar, die door menigen schrijver uit hun verband worden gerukt, scheef voorgesteld en dan een onjuisten (zoo niet erger) indruk maken op het ter zake onkundige publiek.

Van het standpunt, dat spreker door een tienjarig verblijf in Deli gerechtvaardigd was zijn oordeel te stellen tegenover dat van Mr. van den Brand, terwijl hij na lezing der brochure van dien schrijver verantwoordigd was over de wijze, waarop deze het Nederlandsche volk meende te moeten voorlichten, was het duidelijk en tevens prijzenswaard, dat de heer Lefebvre openlijk wenschte op te treden, om de woorden van Mr. van den Brand te weerleggen.

Het Bestuur der «Afdeling Nijmegen» van «Oost en West» heeft den heer L. zijne medewerking niet ontzegd en kan ten slotte niet anders, dan den spreker dankbaar zijn voor zijne doorwrochte, zaakrijke, en tevens leerrijke redevoering.

Het Bestuur twijfelt er niet aan, dat menige hoorder geheel andere gedachten zal hebben gekregen over Deli en de toestanden aldaar, dan de lezing der brochure «De Millioenen uit Deli», bij hem mag hebben opgewekt.

Millioenen uit Deli, groote woorden! Waarlijk! Spreker heeft ons duidelijk doen zien, dat die schatten allerminst, zonder harden arbeid, voor het oprapen liggen. De brochure mag niet anders, dan onder het strengste voorbehoud, worden aanvaard en de spreker deed een goed werk met zijn waarschuwend stem te doen hooren.

Een goed werk, met den gloed der overtuiging verrijkt!

Na een kernachtig woord van den voorzitter, waarmede Z.H.Ed.G. de bijeenkomst opende, verkreeg de heer Lefebvre het woord tot het houden zijner causerie, waarvan hierna het verslag volgt.

De Secretaris,
E. von BOSE.

grootte stad, waar je maar wilt.

Dat vooruitzicht lachte Rose wel toe, maar voor den vorm deed zij opmerken, dat zoo'n verhuizing wellicht Me-juffrouw Anne Marie minder zou bevallen.

Wel! als dat zoo mocht zijn, dan kan zij hier blijven, antwoordde Magorree onverschillig.

Zoo! zoo! zoudt gij het durven wagen uw zuster te contrarieren, en te mishagen?

Wel zeker en gewis, als ik daarmee mijn lief wijfje een heel klein beetje genoege kan doen, dan zou ik er geen oogenblik over aanzelen.

Die wreede woorden werden door Anne Marie gehoord, zoo als zij alles hoorde, wat haar kon en moest doen lijden.

Voor de eerste maal van zijn leven nam Pierre bedroefd afscheid. Anne Marie merkte ook dit heel goed op, en kreeg daardoor een beetje meer afkeer van die vreemde vrouw, die indringster.

En toch deed zij haar uiterste best, om nooit iets van dien afkeer te laten merken, zij meende zelfs daarin al heel goed geslaagd te zijn. Haar deferentie tegenover de vrouw des huizes, zoo als zij Rose al van den eersten dag had betiteld, alhoewel deze haar doigrag al de zorgen voor de huishouding had willen overlaten, was buitengewoon, en eigenlijk wel een beetje overdreven. Nooit een enkele afkeuring. Maar sommige stiltten zeggen meer dan woorden.

Rose van haar kant nam zich voor, net te doen, alsof zij er niets van merkte. Maar, toen eenmaal haar man weg was, zóó ver weg, dat geen menschelijke stem hem meer

Verslag der Causerie.

Spreker begon met te wijzen op het doel van zijn optreden: belangstelling te wekken voor dat deel onzer koloniën niet alleen, maar ook om een juist oordeel over de toestanden in Deli mogelijk te maken. Hij wenschte, zonder eene wetenschappelijke verhandeling te leveren, een blik te geven op de Tabakscultuur in de res. Oostkust van Sumatra, het leven en werken aldaar.

Vooraf ging: eene beschrijving van de ligging, zoowel van de residentie, als van de centra Deli, Langkat en Serdang, een en ander opgehelderd door duidelijke schetskaarten; eene bespreking van de oorspronkelijke bevolking, Maleiers en Batak's, met vermelding van enkele bijzonderheden uit hun leven, de positie der Batak-vrouw, de wijze van begraven der kamponghoofden enz., en van de weinige betekenis, die deze bewoners hebben voor de cultuur zelve, én door hun gering aantal én door hun aanleg, die hen, natuurmensen als zij zijn, moeilijk doet gewinnen aan orde en tucht, beide onmisbare factoren voor het slagen van de tabakcultuur, zoodat een eerste zorg voor den pionier was het invoeren van voldoende en geschikte werkrachten, die gevonden werden voornamelijk in Chineez en Javanen.

Vervolgens kreeg het auditorium eene opsomming van de meest schadelijke diersoorten, waarmede de bewoners op min of meer aangename wijze kennismaken. Van de nuttige dieren werden genoemd: de karhouw en het Batak-paard, welk ras door de onoordeelkundige wijze van handelen der Batak's sterk was achteruitgegaan, terwijl ook van de zijde van het gouvernement geen pogingen werden gedaan, om deze uitstekende paardensoort voor ondergang te behoeden.

Spr. gaf daarna een kijkje op het land, zooals het door de eerste planters gevonden werd: bedekt met oerboschen, waartusschen de kampongs, aan de rivieren gelegen, de drooge rijstvelden (ladang's) en peperplanten, en de door den Inlander verlaten gronden, waar de *lalang* (hoog gras) welig tierde. Ook de houtsoorten, die aan Inlander en planter uitstekende bouwmaterialen leveren werden met name genoemd, terwijl bamboe, nipah, rotan e. a. nuttige planten niet werden vergeten.

Tegenover deze oorspronkelijke toestanden stelde spreker het land, zooals het, dank zij onverdrotten arbeid en energie van den particulier, thans is: met zijn spoorweglijnen ter lengte van meer dan 100 K.M. (terwijl uitbreiding van het net binnenkort verwezenlijkt zal zijn), met zijn drainages zijn vele wegen, een hoofdplaats als Medan, waar o. a. vele toko's, hotels, bankinstellingen en hospitalen bewijzen leveren van de groote en snelle ontwikkeling binnen een tijdperk van niet veel meer dan 30 jaren. Het ontstaan en de uitbreiding van de cultuur werd den ongewijde heider en klaar geschetst, van af het oogenblik, dat de heer Nienhuys in 1863 in Deli voet aan wal zette en de eerste contracten met den sultan van Deli afsloot, tot op deze jaren, nu ± 160 ondernemingen geëxploiteerd worden (opleverende een oogst [1899] van 264.000 pakken met een waarde van f 33 miljoen), onder leiding van ongeveer 900 Europeanen, en werkende met circa 70.000 Chineez en, 26.000 Java'sche mannen, 4000 Klingaleezen alsook anderen: Bandjareezen, Maleiers en Batak's.

Als voorbeeld dier gestadige ontwikkeling werd genoemd de Deli-Mij., onder de auspiciën van de Nederl. H. Mij. in 1869 met een kapitaal van f 300.000 opgericht, welk kapitaal in 1894 f 4 miljoen bedroeg, terwijl het reservefonds f 4½ miljoen groot was.

Naast haar, zoo vervolgde spreker zijne causerie, ontstonden andere Maatschappijen als de Deli-Batavia-Mpji., de Mpji. Arendburg, de Amsterdam-Deli Cie. en vele particuliere ondernemingen, van welke een groot aantal, vooral na 1888 in Maatschappijen werden omgezet.

Die groote ontwikkeling dankt de cultuur, naast de energie van den planter, aan den grooten aftrek, die de tabak, als dekblad van ongeëvenaarde kwaliteit, had n. l. ijnheid van blad en nerf, elasticiteit en edele kleuren.

Spr. wees er echter op, hoe de planters met vele bezwaren te kampen hebben gehad, hoe de cultuur bedreigd werd, in den beginne door binnenlandse oorlogen en invallen van Batak's, Gajoe- en Atjehsche roofbenden; welke zorgen later de in 1891 opgetreden bibitziekte, veroorzaakt door een schimmelpilant, de Phytophthora, den planters baarde. (Wetenschappelijk werd de ziekte nagespeurd en bestreden.)

Na met een enkel woord gesproken te hebben over de cultures, welke naast die van den tabak beproefd waren, als die van koffie (nu blijvend in Serdang) thee, klappers, getah-percha (weder opgevat op vele ondernemingen) rames e. a. vestigde spr. de aandacht op de planters zelve, op de geïmporteerde werklieden en hunne verhouding onderling. Naast Hollanders, waren de eerste planters voornamelijk: Duitschers, Engelschen, Zwitsers en enkele Franschen, terwijl het contingent der Hollanders eerst in latere jaren grooter werd en overheerschend.

Dat onder die eerste planters, naast flinke energieke mannen, ook vele minder goede elementen waren, personen met een duister verleden, ligt in den aard der zaak en heeft Deli gemeen met andere nieuw ontgonnen streken. Gaandeweg echter is het gehalte verbeterd, zooals ook dat der koelies, al zijn deze laatsten nog

kon bereiken, toen viel die onverschilligheid haar minder makkelijk vol te houden.

Reeds de aankomst te Port-Louis was voor Rose een groote teleurstelling geweest. Zij had veel hooren praten van het lieflijke en pittoresque buiteneen en van de eigenaardige genoegens van Lorient, en nu was zij als 't ware opgesloten in een fort, door de hevige en snerpemde zeewinden. Elk bezoek aan de naaste stad werd daardoor voor haar al een akelig corvée. De omstreken, heel lief in den zomer, waren kaal en akelig in herfst en winter, dus voor het grootste deel van het jaar.

Daaruit volgde voor haar een kloosterleven, zonder eenig vermaak en zonder enige afwisseling.

Nooit had ze kunnen denken, dat het gezelschap van Pierre, dat ze dan toch al heel weinig had geapprecieerd, haar nu zoo zou ontbreken. Zij had met een waar genot geheerscht over dat wel ruwe, maar toch in — goede mannelijk karakter, net als een kind met wellust geniet, wanneer het een groot en sterk dier aan den wil ondergeschikt kan maken, en dan dat dier ongestraft kan slaan en aan zijn voeten doen kruipen; zij had zich nu voorgesteld haar man langzamerhand wat te polijsten en te beschaven, en eindelijk geheel naar haar handje te zetten. En nu miste zij zelfs dat vermaak. Haar kamer werd nu haar toevluchtsoord, maar toch moest zij elken-dag enkele uren doorbrengen in gezelschap van Anna-Marie die, dit voelde Rose heel goed, haar haatte en haar in stilte oordeelde en veroordeelde.

(Wordt vervolgd)

lang niet van de beste soort.

De rechtspraak over die immigranten, eerst berustend bij de Inlandsche vorsten, ging in 1875 over op het Ned. Ind. bestuur, zoodat daarmede de noodzakelijkheid voor den planter, om eigen rechter te zijn, verminderde. Toch bleek eene wettelijke regeling tusschen werkgever en werknemer noodig, om den eerste zekerheid te verschaffen, dat de koelies, die hem voor passage en commissiebonnen tot groote uitgaven noopten, na genoten voorschot, aan hunne verplichtingen zouden voldoen, terwijl ook de koelies zekerheid moesten erlangen waar het betrof loonen, arbeidsduur, verpleging enz. Zoo kwam in 1880, vooral door het ijveren van den heer J. T. Cremer, destijds hoofd-administrateur der Deli-Mpji., later Minister van koloniën, de koelie-ordeonantie tot stand.

Een duidelijk overzicht gaf spr. daarna van de cultuur, van af het openen eener onderneming, op de gewoonlijk voor den duur van 75 jaar, in erfpacht verkregen gronden, tot op het oogenblik, dat de tabak in pakken geperst, gereed ligt ter afzending naar Europa. Alle daaraan verbonden werkzaamheden passeerden de revue: het bouwen van het etablissement met de permanente gebouwen, het kappen en branden der bosschen, de aanleg van wegen en afwateringen, het aanleggen der zaadbedden, het planten, verzorgen en oogsten van den tabak, het droogen in de droogschuren, eindelijk, na het vervoeren van den droogen tabak naar de fermentierschuur op het etablissement, de fermentatie, het sorteeren op kleur en lengte en het persen in pakken.

En bij die uiteenzetting kon spr. er niet genoeg nadruk opleggen, hoeveel moeite, zorg en voortdurende controle er van de zijde van den planter noodig zijn om de cultuur loonend te maken, waar alles zoo snel in zijn werk gaat en gaan moet, dat elke tekortkoming directe en groote schade aanbrengt.

Was men overtuigd van het moeievolle leven van den planter, dan zou men een ander inzicht in de zaak krijgen dan door de brochure van Mr. van den Brand, die het voorgesteld heeft als een zorgeloos weelde-leven, als waren de miljoenen er maar voor het grijpen, terwijl zoo weinigen met gevulden buidel en gezond terugkeerden.

Nadat met een 40-tal lichtbeelden menig kijkje gegeven was op het landschap, de cultuur en de verschillende volkstypten, ging spr. over tot bespreking van de brochure.

Spr. stelt op den voorgrond, dat het niet in zijne bedoeling ligt, de op zich zelfstaande feiten, in de brochure vermeld, te weerleggen, noch ook het standpunt door den schrijver ingenomen aan te vallen, noch ook te spreken over de persoonlijke aanvallen door Mr. v. d. Brand gedaan. Wel meent hij het zijn plicht, ook als oud-planter, met alle kracht op te komen tegen de wijze, waarop schrijver gemeend heeft tot zijn doel te moeten geraken, waardoor het ter zake onkundig publiek verkeerde gevolgtrekkingen moet maken.

Spr. raadt aan de brochure, niet dan onder voorbehoud, te aanvaarden. Want in haar geheel, zooals zij daar ligt, is zij onwaar: een mengeling van «Wahrheit und Dichtung»; feiten, uit hun verband gerukt, worden gegeneraliseerd en daarnaar de toestanden beoordeeld.

Verwondering heeft het bij spr. gewekt, dat Mr. van den Brand's oordeel thans zoo geheel anders is, dan nog geen 4 jaar geleden, toen hij, als redacteur van de Sum. Post, menigmaal optrad als verdediger van den planter, de koelies beschouwende als het uitschot van de Chineez en Javanen. Hoe is die verandering van opinie te verklaren? Zijn Mr. v. d. Brand's principes veranderd? of de toestanden? of was hij in '98 en '99 niet op de hoogte van die toestanden? 't Is moeilijk aan te nemen, dat bij iemand, die de eerste jeugd-jaren voorbij, een ontwikkeld man, en mr. in de rechten is, plotseling die christelijke principes (die spr. overigens niet wenscht te be- of veroordeelen) zouden zijn ontstaan, en zeker niet, in het, volgens schrijver, zoo onchristelijke Deli. Mag men aannemen, dat iemand, opredend als redacteur van de Sum. Post niet op de hoogte was van de toestanden en feiten, «waarover een ieder openlijk spreekt» (woorden van Mr. v. d. Br.)?

Trouwens zijn eigen woorden van toen zijn hiernede in tegenspraak. En ten laatste: zijn de toestanden veranderd? Ja, zij zijn veranderd, maar niet in den zin, als men zou denken na lezing der brochure.

Spr. meent tot deze uitspraak gerechtigd te zijn, want al was hij sedert 1898 niet ter plaatse, hij heeft door correspondentie, het lezen der dagbladen, het spreken van verlogangers, voeling gehouden met Deli. 1)

De toestanden zijn voor de koelies steeds en voortdurend verbeterd. Zouden zij het alleen de laatste jaren niet zijn? En is niet het leven ter Oostkust meer beschaafd geworden, door het meer en meer verschijnen van de Europeesche vrouw, die, altijd en overal beschaving met zich brengt? Verbeterd zijn de toestanden, ook waar, door de philanthropische maatregelen van het bestuur, de koelie moeilijker binnen de perken te houden is, uit den hand springt en de baas dreigt te worden. 2)

Met eenige No's. (dd. 20 en 31 Jan. 1899) van de Sum. Post bewijst spr., hoe geheel anders Mr. v. d. Brand vroeger oordeelde. Er was oneenigheid ontstaan tusschen 2 hoofdadministrateurs. (Het geval is ook in de brochure vermeld.) Eén van beiden moest het veld ruimen en verweet den ander toen openlijk, de schandalen, die onder zijne administratie hadden plaats gehad. Voor dezen laatste nam Mr. v. d. Brand het op in tegenstelling met de Deli Crt. (welk blad hij thans, insinuerend, het orgaan der planterspartij noemt,) die de zijde koos van den ontslagene. In het artikel van de hand van Mr. v. d. Br. komt o. a. het volgende voor:

«Bij iedere Mij. ter Oostkust zijn wel eens dingen gebeurd, die in het oog van een Europeesch philantrop niet door den bengel kunnen. Men moet deze ongerechtigheden dan ook niet bezien door een Europeesch bril, uitgaande in zijne beschouwingen van nieuwerwetsche strafrechts-theoriën. Men dient rekening te houden met de feitelijke toestanden en bedenken dat kras optreden in vele gevallen niet alleen geoorloofd, doch noodzakelijk is.

1) Eenigen achtten, zooals spr. ter oore kwam, het beweren, als zou hij gerechtigd zijn over de toestanden thans en over hunne verandering ten opzichte van vroegere tijden te oordeelen, op zwakke gronden berustend. Daarom vraagt hij ten overvloede, zich voor een oogenblik stellende op het standpunt van den hr. v. d. Br.: Wanneer de koelie-ordeonantie dan de bron is van alle kwaad, zou dit dan eerst gedurende de laatste 3 of 4 jaren zich gemanifesteerd hebben? En niet reeds bestaan hebben, toen de hr. v. d. Br. in 1898 op de Oostkust kwam en de ordeonantie reeds 18 jaar van kracht was?

2) Men leze hiernomrent de klachten in de Deli Crt. en Sum. P van de laatste maanden, waarin gewezen wordt op gemis aan persoonlijke veiligheid voor de Europeanen en het brutale optreden der koelies.

Men verlieze hierbij vooral niet uit het oog, dat de adat, der koelies een geheel andere is, dan onze rechtsopvattingen, dat zij lijfstraffen de natuurlijkste zaak ter wereld beschouwen. Dat noodloozewreedheden, — eigenlijk een pleonasme — afkeurenswaardig blijven en gestraft behooren te worden wie zal dat tegenspreken? Maar ik durf te zeggen, dat werkelijke wreedheden van Europeanen tegenover koelies in Deli tot de zeldzaamheden behooren.

En eenige regels verder zegt mr. v. d. Brand, opkomende tegen het voorstel van de «Deli Crt.» om de betreffende Mpji. te royeeren als Lid van de Planters-vereeniging:

«Neen, niet het bestuur der Mpjiën in Europa moet men bedreigen met «moreele» straffen, doch de zich vergrijpende administrateurs met de wettelijke straf van de zijde des rechters en onherroepelijk ontslag door de betrokken Mpji. En ik spreek uit eigen ondervinding, wanneer ik zeg, dat in den regel beide dingen geschieden. Het Bestuur (B. B.) n.l. zendt alle ingekomen klachten naar den officier van Justitie te Batavia en laat aan hem over, of de klacht vervolgd zal worden. En de administrateur of assistent, van wien voor den Raad van Justitie blijkt, dat hij wreedheden gepleegd heeft, kan zich tegenwoordig gerust als ontslagen beschouwen.

Voor zoover mij bekend, zijn er echter in den regel zooveel verzachtende omstandigheden, dat er van «wreedheid» geen sprake kan zijn en werd nog onlangs eenen, wegens onwettige inhechtenisneming en gevangenhouding veroordeelden Europeaan zelfs gratie geschonken. Ieder, met de feiten van deze zaak bekend en op de hoogte der toestanden, juichte het verleen der gratie toe.»

Nog haalt de heer v. d. Brand de getuigenissen van een drietal doctoren aan, waaruit blijkt moet, dat, in tegenspraak met de beweringen van den ontslagen hoofd-administrateur, de behandeling der koelies in het hospitaal der betrokken Mpji. alle lof verdient en dat de algemeene behandeling der koelies zeker niet achter staat bij die van andere Mpjiën.

Zoo ook, waar in de Javabode sprake was van een assistent, die ter verantwoording geroepen was wegens het mishandelen van een koelie, zegt de toenmalige redacteur van de «Sum. Post», sarcastisch:

«Dus gesteld is het, alsof de fout alleen ligt bij de assistenten en speciaal ter oostkust niet bij den armen koelie; o, neen, die brave, zachtzinnige Javanen zijn gedwee en volgzam, zij tarten niet, zij lokken niet uit. Zij munten uit door oprechtheid en eerlijkheid.

En waar in dezelfde Javabode twee gevallen van ron-selarij besproken worden, vraagt de redactie (mr. v. d. Brand):

«Waar is de fout? Niet op de Oostkust, niet bij de assistenten, maar in het meer dan gerijkelijk geknoei op Java, waardoor het uitschot, zoowel hier, als in andere streken komt, waar koelies geworden worden.»

En verder: «waar vindt men in Indië op eene uitgestrektheid als de Oostkust, zóóveel koelies in zulk een verscheidenheid van ras en landaard bijeen, gedigerd door zoo'n beperkt aantal assistenten enz. Wanneer men deze getallen vergelijkt, zal zelfs de Javabode moeten zeggen: De O. K. geeft oergruote reden tot tevredenheid bij de R. v. J. te Batavia.»

Ziedaar het vroeger oordeel van Mr. v. d. Br.

Daarna kwamen de advertenties ter sprake, die zooveel indruk bij het Hollandsche publiek gemaakt hebben. In de eerste plaats die welke, op het titelblad voorkomt: over den weggevoelen Javanen. Spr. vroeg: waarom loopen de koelies weg? en welke koelies doen dat? Schuldkoelies en opiumschuivers, die bij een anderen planter nieuw voorschot trachten los te krijgen. Goede koelies drossen zelden, tenzij dan overgelaald door een vriend, om bij dezen op de onderneming te komen werken. Zoo ook stelt spr. zich den Javanen met vrouw en kinderen als weggevoelen voor, rijdende (want de «slaven» van Mr. v. d. Br. rijden gewoonlijk naar de hoofdplaats om b. v. inkoop te doen.) van de onderneming naar de hoofdplaats en vandaar naar zijne nieuwe onderneming. In geen geval doet 't hem denken aan de «Negerhut van Oom Tom», zooals de redactie van de Holl. Revue zich uitlaat. Die andere advertenties, waarin koelies ter contracteering worden aangeboden, moet men lezen, zooals zij bedoeld zijn, gelezen te worden. Zeker, zij zijn minsgenomen onhandig gesteld, maar noch de stellers, (de agenten, die, ten gerieve der planters, te Medan gevestigd, slechts tusschenpersonen zijn tusschen deze en de emigratie-kantoren op Java), noch de planters lezen er uit, dat Javanen, vrouwen en kinderen te koop zijn als ossen.

Iemand, overigens zeer ontwikkeld, die de woorden van den schrijver: «koopt, koopt dan toch!» enz. gelezen had, vroeg aan spr.: «Hoe kunt u opkomen voor de zaak der planters, waar toch de Javaneesche kinderen op de markt te Medan tusschen ossen te koop staan?» Tegen zulke gevolgtrekkingen, die door het publiek licht gemaakt worden, protesteert spreker. Besteedt ook niet het Gouvernement veel aan het werven van soldaten? Zal niet een minister, bij de begrooting, spreken van: zooveel kost ieder soldaat aan het rijk. Eveneens noemen de agenten, namens de emigratie-kantoren het loon, dat zij voor hunne bemoeiingen vragen, de kosten dus, waarop ieder koelie den planter komt te staan. Honger en dorst lijden de koelies niet, en dat het in de Oost warm is, wie kan dat verhelpen? Overigens hebben de koelies minder te lijden van de warmte dan de werkmans hier van de koude.

De contractkoelie is vrijer in zijne bewegingen, dan de brochure zou doen denken, vooral in aanmerking genomen de uitgestrektheid der ondernemingen, (2000—10.000 bouws.) Vele planters laten echter oogluikend toe, dat de koelies des avonds naar de hoofdplaatsen of naburige ondernemingen gaan, wanneer daar Chin. komedie of andere amusemen zijn.

Menigmaal heeft spr. den koelie benijd, wanneer deze, na het werk, gezellig met zijne landgenooten in de kampong of koeliehuizen den avond doorbracht met b. v. wajang koelit vertooning of, 't is dan ook onwettig, spelen, terwijl de planter, aan zich zelve overgelaten, zijne enkele vrije uren doorbrengt met lectuur en correspondentie of enkele malen met het maken van een partijje met bezoekers. Zelfs de hoofdplaats biedt hem alleen op race dagen of tijdens komedie-voorstellingen eenig vermaak. Geen weeldeleven leidt hij, wel een van voortdurenden arbeid; want zoo ergens, dan wordt er in Deli hard gearbeid.

En zouden die zoo praktische planters hunne zieke koelies aan hun lot overlaten? Hebben niet de Romeinen en alle andere volken steeds goede zorg gedragen voor hunne slaven (en koelies zijn immers slaven volgens de brochure) wier verlies hun nadeel was? Tegenover de enkele uitzondering kan spr. het geval stellen van een

collega en vriend, die geïnfecteerd bij de behandeling van een choleralijder, zelf dien dag aan die gevreesde ziekte stierf. Hier zou men zeggen: gevallen als slachtoffer van zijn plicht. De heer v. d. Br. negeert zulke feiten. Hoevele anderen hebben niet eveneens zulke lijders behandeld, zonder ooit aan eigen leven te denken?

De koelie heten arbeiden, opgelegd door het gouvernement, niet. Het «ten arden gesteld worden aan de publieke werken, voor de kost, zonder loon» is geen straf; het z. g. werken als gestraft wordt door den plantier «srijes trekken» genoemd; ook de koelie licht er mede. Voorbeelden hiervan haalt spr aan.

Het eenige onaangename van die straf is het verblijf 's nachts met meerdere personen in één lokaliteit, zonder opium, ten prooi aan de muskieten, en bij langdurig verblijf in de gevangenis, de kans om heri-heri te krijgen.

Nadruk ten laatste moet er gelegd worden op het feit, dat de immigranten behooren tot de laagste verlegenwoordigers van hun ras. Spr. zou al een zeer slecht lid van O. en W. zijn, als hij de Javanen en bloot zoo laag stelde. Maar de goede Javaan emigreert niet en om zijne gehechtheid aan eigen land, én uit gebrek aan energie om het «buitenaf» te zoeken.

Niet «honderden Javaansche meisjes» worden in de armen der Chinezen geworpen! Neen! Zij geven zich zelve aan hen, die het meeste voordeel geven. Want zij zijn, op weinige uitzonderingen na, van huis uit, geen vestaalsche maagden. Dikwijls komt het voor, dat eene Javaansche, levende of gehuwd met een landgenoot, (beiden een hoog loon trekkende), haar Javaan verlaat, om met een Chinees te gaan leven, omdat haar dat meer geld aanbrengt. Aan den anderen kant zijn die verhoudingen tusschen haar en den Chineeschen koelie dikwijls zeer vreedzaam en van blijvende aard.

Menig Chineesch koelie belegt zijn spaarduiten in kedei's (winkelnering), zich safe gevoelende onder ons bestuur, wetende, dat in eigen land zijn eigendom niet altijd veilig is, terwijl ook velen niet traffen zouden durven keeren, waar zij emigreerden om straffen, waarmede het leven gemoed zou zijn, te ontloopen.

Nog verwees spreker naar de Ind. Mercur van 9 Dec. 1902, waarin opgekomen wordt tegen de brochure.

Wegens het vergevorderde uur moest de heer Lefebvre eindigen. Dit was jammer! zeer jammer! omdat het goed deed, hem, die Indië lief heeft, den spreker met gloed te hooren getuigen van de energie der Deli-planters en met verontwaardiging te hooren opkomen tegen onverdijnde verguizing.

Oost-Indische berichten.

Bekorting der schooltijden. Het leeren der hollandsche taal aan inlanders. Tjandi Mendoe. Gezondheidstoestand en stand der gewassen te veld. Waterverdeling zorg der regering. Singenlor. Gouvernements-padsichuran. Besmettelijke ziekten en gebrek aan geneeskundig personeel. Zending te Margaredja. Korintji-afaire. Voordelige nevencultures. Particuliere mijnbouw op Nederlandsch-Timor. Pauperisme-bestrjding. Tegemoetkoming der regering in den nood der bevolking van Lamongan. Pers-delicten. Afschaffing rjtslagen.

Zooals wellicht aan enkelen bekend is, heeft de Directeur van O. E. en N. onlangs aan het Hoofdbestuur van het N. I. onderwijs-genootschap gevraagd, in zake een voorstel van de Semarangsche schoolcommissie om, bij wijze van proef, de onder haar toezicht staande school om 12 uur te doen eindigen, waarop geantwoord is dat het, bij vele onderwijzers en Indische geneesheeren van erkende bekwaamheid, ingewonnen advies heeft geleid tot de besliste verklaring van de overgrote meerderheid dat het, ook uit een hygiënisch oogpunt, noodig is de schooltijden te bekorten en tevens dat bij kortere schooltijden en meer intensief onderwijs dezelfde kennis kan aangebracht worden, een uitspraak die geheel in overeenstemming is met hetgeen de praktijk aan sommige scholen in Europa heeft geleerd, op grond waarvan het Hoofdbestuur het zeer gewenscht acht te Semarang de voorgestelde proef te doen nemen.

Wij hopen te goeder tijd den uitslag van deze proef in dit blad te vermelden.

In het bijvoegsel van „het Onderwijs” wordt deze zaak besproken en wel in een inleiding, die op de Alg. vergadering van het N. I. O. G. van den 27en December 1902 door den heer Hilgers in het belang van die kortere schooltijden zou gehouden worden en waaraan wij ontleenen dat aan de Vergadering zal

worden voorgesteld, in het belang van het volks-onderwijs, de volgende conclusie aantemen:

„Het is in het belang van de geestelijke, zoowel als van de lichamelijke ontwikkeling der Indische jeugd, dat er niet langer dan 4 uur daags school wordt gehouden met dien verstande, dat op warme plaatsen het uur van 12-1 vervalt; de onderwijzer is echter verplicht den vrijgekomen tijd op school te blijven en te benutten in het uitsluitend belang „van het onderwijs”.

In datzelfde blad „het Onderwijs” komen eenige beschouwingen voor over het leeren van de hollandsche taal aan inlanders, waarover „Semar” indertijd reeds in het Vaderland het een en ander heeft geschreven.

Het algemeen verlangen is terecht dat de nederlandsche taal hoe langer hoe meer een vak van onderwijs voor de inlanders zal worden, omdat onwillekeurig daardoor de band tusschen europeanen en inlanders hechter wordt en het den laatsten ook gemakkelijker valt zich in de westersche begrippen intewerken. De vraag is echter of het verkieslijker is op de inlandsche scholen de nederlandsche taal te doen onderwijzen, of wel het de voorkeur verdient om de toelating van inlanders op de europeesche scholen te bevorderen.

Semar zou het laatste verkiezen, daar, volgens hem, het onderwijs in het nederlandsch op inlandsche scholen gegeven, al zeer bedroevende resultaten zal geven; een europeesch onderwijzer, met alleen inlandsche kinderen, zal immers niet in staat zijn de conversatie der kinderen onderling in de moedertaal te onderdrukken, zoodat de gedachtegang inlandsch blijft. Volgens hem is de tweede regeling verre boven de eerste te verkiezen, hoewel ook de bezwaren daaraan verbonden niet gering zijn te tellen. Ten eerste zou de toeneming van leerlingen, geleverd door de inlandsche maatschappij, de scholen overbevolken en tot groote uitbreiding van het aantal scholen en onderwijzers noodzakelijk en tweedens zou het onderwijs zelf er veel door lijden en wel ten koste der europeesche kinderen.

Men zou volgens Semar het tweede bezwaar wel een weinig kunnen verminderen door het aantal fröbelscholen uit te breiden en die ook voor inlandsche kinderen toegankelijk te stellen.

Aan die scholen voege men toe een eerste klasse, waarin alleen nederlandsch wordt onderwezen. Dit onderwijs moet dan niet te grammaticaal zijn, maar hoofdzakelijk uit spreek- en leesopdrachten bestaan, waardoor het kind beter europeesch zal kunnen denken, en wanneer men tot het zesde jaar de kinderen alleen onderwijst in de z. g. fröbelvakken, dan zou tot het 7e of 8e jaar aan het inlandsche kind onderwijs in het hollandsch gegeven kunnen worden, voldoende om de aanvangsklasse op de europeesche school met vrucht te kunnen bezoeken.

Verder schrijft Semar:

„Een toelating tot de europeesche school zou „in den beginne alleen beperkt moeten worden „tot de kinderen van inlandsche hoofden en ambtenaren, waarvan de ranggrens nader is aan te „wijzen. Alleen bij inlandsche kinderen van ge- „wone inlanders, doch met uitstekenden aanleg, „zou hierop een uitzondering kunnen gemaakt „worden. En vooral moet ook een thans nog „bestaande onbillijkheid geheel en al verdwijnen, „nl. dat de schoolgelden niet meer zooveel hooger „zijn voor kinderen van inlanders dan die van „europeanen. In stede van het europeesch onder- „wijs aan te moedigen werkt deze verhooging „als rem.”

Uit Midden-Java wordt omtrent de Tjandi Mendoe aan het „Bat. Nbl.” medegedeeld, dat bij de ontgravingen de eerste teekenen aan den dag komen van voetstukken van vroeger bedolven monumenten, allen in baksteen, maar zonder duidelijke omlijning, omdat de ontgraving nog niet diep genoeg heeft plaats gehad.

Eén zaak echter zal hoe langer hoe duidelijker blijken, dat nl. ongeveer duizend jaar na Christus geboorte Midden-Java getroffen werd door een ramp van vulcanischen oorsprong, veel grooter in uitgestrektheid en vernielende kracht, dan thans op Martinique.

De Tjandi Pawon, tusschen de Tjandi Mendoe en de Boro Boedoer, zal worden hersteld en de wonderboom, randoe-alas welke den tempel omstrengeld hield, worden geveld; ook in Prambanan zullen een paar nissen, welke dreigen in te vallen, in orde gebracht worden.

Met de cholera blijft het gelukkig steeds naar wensch gaan; wel komen nog hier en daar, zooals te Semarang, onder de inlanders enkele gevallen voor, maar ga-

er etmalen voorbij, zonder zich een enkel geval van deze, zoo zeer gevreesde ziekte heeft voorgedaan.

De regens schijnen nog niet overal voldoende te zijn doorgelopen, ten gevolge waarvan de te veld staande gewassen er over 't algemeen allesbehalve florissant uitzien. Door de aanhoudende droogte moet de padi-oogst in de Minahassa voor het grootste gedeelte mislukt zijn, zoodat er groote schaarschte aan rijst te wachten is, gelukkig echter dat, door de groote hoeveelheden rijst, welke er zijn ingevoerd, de rijstrijzen niet aanmerkelijk zullen stijgen.

Hier en daar is men reeds bezig de tabak, die in vollen bloei staat, te plukken, beter onberogende, dan in het geheel geen tabak zegt men, hoewel dit toch niet erg bemoedigend is. Ook het suikerriet staat door de aanhoudende droogte niet al te best, vooral in Tegal moet dit het geval zijn; alleen moet Tjormal, dank zij het overvloedige water, waarover de fabriek kan beschikken, een gunstige uitzondering maken.

De tabak en de indigo verlangen sterk naar regen, veel meer dan het riet; vooral de indigo snakt naar regen. Een ongelukkig gevolg van deze droogte is, dat overal zich de „sawang” voordoet, d. i. een soort van spinneweb, dat zich om de plant heen werkt, haar doet verschrompelen en alle leven beneemt.

In Soerabaja kan de gezondheidstoestand gunstig genoemd worden; in andere jaren maakt de cholera juist in dezen tijd de meeste slachtoffers, maar nu kwamen er slechts enkele gevallen voor.

In Banjoewangi zijn de suikerfabrieken afgemalen en hebben zij geen reden tot klagen over de productie, het riet was mooi en branden kwamen in de tuinen weinig voor.

Op het gebied van waterverdeling valt voor de Regeering, die zich het lot van den armen Javaan werkelijk aantrekt, zeer veel te doen. In de Soer. Ct. wordt de raad gegeven aan die cultures geen uitbreiding te geven, die een grooten wissel trekken moeten op het Oost-moessonwater, daar de rijstcultuur reeds in sommige streken benadeeld wordt door den eisch, dien de rietplanters moeten stellen aan den voorraad water voor de Oost-moesson-irrigatie. Het schijnt dat het rooien van veel bosschen wel degelijk slechten invloed heeft gehad op den regenval, althans op de verdeling van het water, dat nu niet meer langzaam in den grond dringt, beschermd door zware bosschen om, maanden nadat het als regen gevallen is, af te vloeien, maar dat bandjirs veroorzaakt worden en deze snel wegvloeien zonder tijd te hebben gesticht. In de toekomst zal deze strjd om water hoe langer hoe heviger en de tusschenkomst der regering een gebiedende eisch worden.

Met genoegen zal een ieder vernemen dat de sompoks in het district Singenlor, die een paar maanden geleden nog 200 à 300 zieke en arme inlanders herbergen, thans allen ledig zijn; wel een bewijs dat het met de gezondheidstoestand in die streken merkbaar vooruitgaat.

Naar de Locomotief verneemt is door een controleur in commissie voor het landbouwcrediet in de residentie Cheribon, het voorstel gedaan tot oprichting van gouvernement-padsichuran, waar de inlander behalve padi ook geld kan leenen tegen matige rente. Het is te hopen dat dit voorstel genade zal vinden bij de regering en dat, zoo noodig ook in andere residentien, in dien geest zal worden gehandeld.

In een der laatste Sem. Couranten worden eenige beschouwingen geleverd over de bevolking van de voormalige residentie Japara, waarin de bijzondere aandacht der regering wordt gevestigd op een veel onder de inlanders, vooral ook in het Japarasche voorkomende ziekte, die wij maar niet bij haar eigen naam, maar „besmettelijke ziekte” zullen noemen, en op het gebrek aan deskundig personeel, om overal afdoende geneeskundige hulp te verlenen, met het gevolg dat de inlander zich zelf maar medicineert, soms met de wonderbaarste, maar dikwijls ook met de treurigste gevolgen.

In verband met den tegenwoordigen oeconomicen toestand der bevolking, waarover nooit te veel kan geschreven worden, komt het ons gewenscht, ja noodzakelijk voor, aan dat overzicht het een en ander te ontleenen.

Schr. zou gaarne een 2 à 300tal jongelingen practisch zoowel als theoretisch, zien opgelegd voor de speciale behandeling van bovenbedoelde besmettelijke ziekten, waartoe hij ook de vaak voorkomende zweren en wonden reekt, maar wil daarvoor geen zonen van inlandsche hoofden of andere grootheden nemen, maar kinderen van goede inlanders, die de lagere inlandsche scholen geheel hebben doorloopen. Geen docters-djawa dus, die van alle markten thuis moeten zijn, maar practische specialiteiten, die na voltooiing

hunner opleiding in verschillende onderdistricten worden geplaatst met de noodige medicamenten, om hun opgedane wetenschap dan in practijk te brengen. De controle over hen zou dan aan de docters-djawa kunnen worden opgedragen, terwijl men hun den titel van assistent-docters-djawa kan verlenen.

Met een maandelijksch traktement van f 25 zouden zij heel gelukkig zijn en met vrouw en kroost behoorlijk kunnen leven; bovendien kan de vrouw er met een warong nog wat bijverdienen.

Hoevelen van deze Javanen, die de inlandsche scholen hebben doorloopen en in den staatsdienst geplaatst kunnen worden, omdat zij den titel van Raden Mas niet voeren, vervullen de betrekking van mandoer, oppasser of letterzetter op veel minder salaris?

Laat de regering eens een proef nemen en zij zal werkelijk goede resultaten krijgen.

Zij zouden ook zeer goed in staatsverbanden onder Europeesche doctoren gedetacheerd kunnen worden, waar nu goed onderlegde docters-djawa geheel ter beschikking van hun chef-geneesheer zijn, terwijl zij in zelfstandige districten veel meer nut zouden kunnen stichten.

In Margaredja, in den uithoek van een uithoek, is een zending, die zeer veel doet voor den lijdenden Javaan daar men er ook een zieken-inrichting heeft, die zeer goede resultaten oplevert. Met zeer beperkte ondersteuning van particuliere zijde heeft men nog tot stand konnen brengen:

1°. „dat het aantal zieken, in de laatste zes „maanden, te Margaredja behandeld, bedraagt „1450, waaronder 365 wondlijders.

2°. „Genoemd aantal patienten werd gedurende „150 werkdagen 8134 keeren behandeld, tegenover „5992 keeren gedurende het vorige jaar.

3°. „Per dag werden gemiddeld 52 patienten be- „handeld, waaronder 25 wondlijders.

4°. „Gedurende 26 dagen in September j. l. werden „740 malen medicijnen verstrekt aan patienten, „die aan inwendige ziekten lijdende waren en „werden 890 keeren wondlijders in behandeling „genomen.

5°. „In het ziekenhuis werden in de maand „September j. l. 30 wondlijders intern verpleegd.

Zou het daarom geen zaak zijn deze zending te steunen, om den Javaan de behulpzame hand te reiken, opdat geen zieke inlander behoefte weggezonden te worden, uit gebrek aan voldoende fondsen of aan voldoende geneeskundig personeel?

De Sem. Ct. hoopt dat het bestuur van Pati een voorstel aan de regering zal indienen om de zieken-inrichtingen van Margaredja een flinke subsidie te bezorgen en hiermede zijn wij het volkomen eens.

In verband met ons vroeger bericht over de Konintji-zaak kunnen wij thans uit de Sumatra-bode mededeelen, dat een oprukken tegen Konintji vermoedelijk onnoodig zal worden en zulks op grond van uit Indrapoera ontvangen gunstige berichten. Eenige gezanten van het Rijkje Selapan Halei Kanan hebben verklaard dat zij geen schuld hebben aan het verleenen van schuilplaatsen aan Djambiërs, dat zij ook geen oorlogs-behoefte aan Djambi hebben geleverd en dat er twee afgezanten van den resident van Benkoelen ook niet in hun land zijn vermoord, bovendien dat zij gaarne hun gebied zouden ingelijfd zien bij het gouvernement van Sumatra's Westkust, maar niet bij de Residentie Benkoelen.

Er moet aan den controleur van Indrapoera zijn opgedragen zich naar Konintji te begeven ten einde met de hoofden te onderhandelen over de inlijving van hun gebied en hun onderwerping — de mobiele colonne zal hem op dezen tocht vergezellen — en wanneer hij, te Konintji, ook aanraking krijgt met afgezanten van de andere afdeling Tiga Halei Kain, zou het best mogelijk zijn dat een gewelddadig optreden hierdoor voorkomen zal worden.

In verband met de tegenwoordige klachten over de lage koffie- en indigoprijzen beveelt iemand in de Nieuwe Vorstenlanden het een en ander aan omtrent voordelige nevencultures, waaraan wij gaarne uit de Sem. Ct. het volgende ontleenen:

Op de vraag welke nevencultures met voordeel tusschen koffie geplant kunnen worden, zonder deze te schaden, worden eenige producten genoemd, die gemakkelijk en voordelig te teelen zijn:

1o de Kapok, 2o de Peper, 3o de Akarwangi en 4o de Lombok Rawit.

Wat de Kapok betreft, zegt hij, bevat de soort, die algemeen te Solo geteeld wordt, wel, die wat kort van vezel is; of dat echter komt omdat Solosche gronden minder vruchtbaar zijn dan elders op Java kan Schrijver niet verklaren. Hij raadt echter iedereen aan zaden te vragen uit West-Java, die een soort kapok-

ADVERTENTIËN.

AFDEELING UTRECHT.

10 Januari a. s. lezing met lichtbeelden in 't lokaal Irene, over:

De Plantengroei in Suriname

door

Prof. Dr. F. A. F. C. WENT.

Entree vrij voor leden met echtgenoot.

Niet-leden betalen f 0,25.

OOST EN WEST.

RESTAURANT

open, iederen dag der week van 10 ure v. m. tot 7 ure 's avonds.

Des Zondags van 12 tot 3 ure n. m.

Toegang zoowel voor leden der Vereeniging als voor niet-leden.

Dineé f 1,50 bestaat uit bijna 't dubbele van 't plat du jour.

Eenvoudige rijsttafel, bestaande uit rijst, sajor of kerry, één vleeschgerecht en één sambal (plat du jour) f 0,80, bereid door een baboe.

Tandarts
REGENSBURG,

Laan v. Meerdervoort 40.

Spreekuur van 12 tot 4 uur.

J. J. DE HAAN,

Peintre Photograaf,

V. d. Spiegelstraat 21, Den Haag.

(Voor de Indië.)

Onveranderlijke Portretten in Grisaille en Platina.

Th. N. Eijffinger,

Hofleverancier.

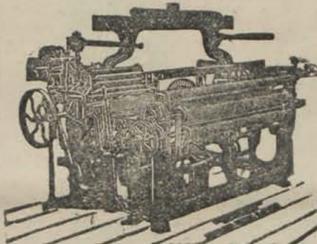
Hooze Westeinde 5. Telefoon Interc. 124. Den Haag.

Specialiteit in Behangspapieren,

Lincrusta Walton en Goudleerpapier.

Salubra (muurschildering) { Hygiënisch afwaschbaar.
Tekko (zijde imitatie)

Vitrauphanie (imitatie glas in lood).

Uitsluitend

Witte Goederen

—

Uitzetten.

—

Luiermanden.

—

Uitrustingen.

Natuur wollen

Ondergoederen.

—

Tricot Goederen

VAN

JANSEN

&

TILANUS,

FRIEZENVEEN.

Ver, Linnen en Katoen Industrie

„TWENTHE”

Piet Heinstraat 45, Den Haag.

NB. Men gelieve ons fabrikaat niet te verwarren met het gewone fabrieksgoed, daar zoowel Dames-, Heeren- als Kindergoed liefst naar in te leveren modellen keurig gemaakt wordt, en daarvan zoo noodig eerst een geregen pasmodel gegeven wordt.

Prijscouranten en informatiën betreffende de uitrustingen voor Oost- en West-Indië worden verstrekt door de Informatiebureaux van de Vereeniging „OOST en WEST” Heerengracht 4 den Haag en te Weltevreden.

AFDEELING 's-GRAVENHAGE.

WOENSDAG 14 JANUARI 1903,

's avonds om 8 ure

in het Gebouw Diligentia, Lange Voorhout No. 5.

Voordracht van den Heer K. SUPHEERT,
Gep. West-Ind. Predikant.

Onderwerp: De Kolonie Curaçao.

De lezing wordt verduidelijkt door tal van voorwerpen uit West-Indië medegebracht.

Leden hebben persoonlijk vrijen toegang op vertoon hunner lidmaatschapskaart en tevens het recht om voor de leden van hun gezin kaarten te koop voor de Zaal voor f0.50 per plaats.

Voor niet-leden is de toegangsprijs f1.— in de zaal en f0.25 op de galerij.

Vereenigingen en onderwijs-inrichtingen, mits collectief kaarten aanvragende, betalen voor de galerij slechts f0.10 per plaats.

Kaarten kunnen worden gekocht en plaatsen besproken voor f0.25 per plaats:

Maandag 12 Januari van 10—4 uur uitsluitend voor de leden, en de personen, voor wie zij kaarten hebben genomen.

Beide volgende dagen ook voor niet-leden van 10—4 ure.

Ook op den avond der lezing zijn aan het gebouw kaarten verkrijgbaar.

Likeurstokerij — Wijnhandel.

Opgericht 1832 door H. A. KLATTE.

Marasquin di Zara (Specialiteit) per 1/2 flesch f 1.10.

Idem per bematte flesch 1/4 f 2.50, 1/2 fl. f 1.50.

Sherry Brandy per fl. f 1.80, 1/2 fl. f 0.90.

Fijne siroop voor Punch, Rum, Citroen en Arak.

Fijne Likeuren, Binnen- en Buitenlandsch Gedistilleerd enz.

Vlamingstraat 23, den Haag.

G. SCHOUTEN,
firma J. VUIJK.

Fotografie-Toestellen,

en alle toebehooren.
OOK SPECIAAL VOOR INDIË.

Gramophones van af f 58.

Monarch Gramophones
van af f 66, met Concert Soundbox.

Beslist beste adres bij

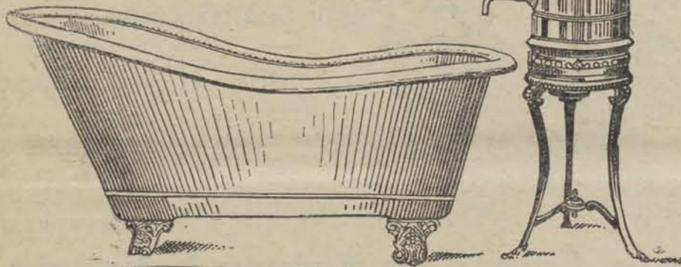
L. Hoorenman,
Prinsestraat 29,
DEN HAAG.

W. P. de Bock,

73 Piet Heinstraat 73, Den Haag.

Telefoon nr. 345.

Eigen fabriikaat.

Vraagt offerte voor Ned. OOST en WEST INDIË.
Agent voor den Haag en omstreken, de Heer

A. DE SWERT.

Schenkweg 216

Haagsche Assurantie-Compagnie

voor Brand enz. van 1805
te 's-Gravenhage.

Kantoor Z. O. Buitensingel 245 b/h. Bezuidenh.

Directeuren:

G. W. VERSTEGE en Mr. W. F. G. MASTENBROEK.

Commissarissen:

Mr. W. K. F. P. Graaf van BYLANDT

Mr. J. G. GLEICHMAN,

A. J. H. VAN KAPPEN.

Eduard Pelger,

MAGAZIJN VAN

HEERENHOEDEN en PELTERIJEN.

Prinsestraat 39,

's-GRAVENHAGE.

J. V. van den Arend.

MARCHAND-TAILLEUR.

Van Kinsbergenstraat 100.

's-Gravenhage.

Beveelt zich beleeft aan tot het maken van

Heeren Kleding naar Maat.

ATELIER VOOR REPARATIE.

Schoonschrift.

In enkele lessen volkomen verbetering van het slechte handschrift. Resultaten verrassend; opleiding voor examen M. O., enz.

H. MOLL,

Hofcalligraaf van H. M. de Koningin-Moeder,

Leeraar M. O.

TOLLENSSTRAAT 98.

Allan & Co.

Koninklijke Nederlandsche

Stoom-Meubelfabriek
Magazijnen ter Meubeleering.

Meubelen,

Tapijten, Gordijnstoffen etc

DEN HAAG:

HOOGSTRAAT 16.

Rotterdam. Utrecht.

Magazijn "HET ANKER"

Veenestraat 49, Den Haag.

Indische Uitrustingen
voor DAMES en HEEREN,
in alle Prijzen.

A. A. KNUIJVER & ZONEN,

Hofleveranciers

van H. M. de Koningin en H. M. de Koningin-Moeder.

Gedempte Raamstraat 11-12,

'S-GRAVENHAGE.

Ned. Fabriek van

Banieren, Vaandels, Militaire Borduurwerken.

Inrichting voor 't borduren van
Lambrequins, Stoelzittingen, enz.

Uitgebreide Weverij en Passementfabriek
voor de vervaardiging van Franjes, Em-
brasses en Agrementen in soliede qual-
iteit en iedere verlangde kleur.

CONCURREERENDE PRIJZEN.

DE LEEUW's Slomppoeder,
10 ct. per pakje.

DE LEEUW's Anijssuiker,
25 ct. per hectogram.

Anijs-, Slomp- en Vanille-Tabletten.

Eenig adres:

Mej. E. DE LEEUW,

PRINSESTRAAT 42.

GRAMOPHONE.

Simplex Sport Stores.

BUITENHOF-1, 's-Gravenhage.

FRANS ERNST.

Eenig Agent van de
Gramophone and Typewriter Ltd.

G. L. Arbeiter,

Spuistraat 63.

Den Haag.

HOFBONTWERKER.

Grootste sorteering van uitsluitend 1^a Pelterijen.

Speciale Inrichting tot het bereiden en opmaken van tijgerhuiden enz.

Opzetten van Vogels en Zoogdieren.

Conserveeren van Pelterijen enz., tegen de mot.

Firma A. KOKEE.

Nieuwe Havenstraat 32^b.

UITZENDING VAN DINERS.

f 0.80 - f 1.00.

Vele Indische recommandatiën.

Nederlandsch Wapenmagazijn

voorheen S. DE JAGER,

HAARLEM, Barteljorisstraat 32.

's-GRAVENHAGE. Spui 12.

Fabriek van Wapens en Schermartikelen.

Brandstoffenhandel.

C. Aandewiel.

Kantoor Sumatrastraat 145, Den Haag.

Filiaal Badhuisstraat 103, Scheveningen.

Telefoon 1014.

Levering van uitsluitend eerste kwaliteit Brandstoffen.

Speciaal ingericht ter bewerking van Antraciet, welke steen- en gruisvrij volgens
de verlangde afmeting wordt geleverd.

Steeds grooten voorraad van alle soorten Brandstoffen als
Cokes, Hout, Turf, Briquetten, Vuurmakers, Houts- en Kachelkolen.

Zeer gewenscht is het steeds een dag vooruit te bestellen, ter goede uitvoering der orders.

Prijscourant steeds verkrijgbaar.

Stoomvaart-Maatschappij

"ROTTERDAMSCH LLOYD"

Maldienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië

in verbinding met de diensten der

Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

van Rotterdam. van Marseille. te Port-Said. te Padang. te Batavia.

	1903	1903	1903	1903.	1903.
Oengaran	24 Jan.	5 Febr.	10 Febr.	2 Maart	4 Maart
Sindoro *	7 Febr.	19 "	24 "	16 "	18 "
Salak	21 "	5 Maart	10 Maart	30 "	1 April
Lawoe	7 Maart	19 "	24 "	13 April	15 "
Ardjoeno	21 "	2 April	7 April	26 "	28 "
Goentoer *	4 April	16 "	21 "	10 Mei	12 Mei
Merapi	18 "	30 "	5 Mei	24 "	26 "
Gedé	2 Mei	14 Mei	19 "	7 Juni	9 Juni.

* Dubbel schroefstoomschip. 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.

De Hoofd-Agenten: Ruys & Co., Rotterdam.

De Agenten: Eijkensluysters & Tromp, Anna Paulownastraat 1 d, 's-Hage.

C. HOYNG,

Den Haag. — Utrecht.

Geïllustreerde Prijscouranten worden gratis op aanvraag toegezonden.

Echt Chineesche Thee,

speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

CHAUSSURES

A. Kogels & Zoon,

56. Prinsestraat 56. — 's-Gravenhage,

Speciale inrichting voor schoeisel op maat voor zwakke
enkels en met kurkverhooging.

wol leveren met langen draad of vezel en steeds hooger genoteerd wordt dan Solo-kapok. Kapok wordt geteeld door stek of zaden, de beste wijze echter geschiedt door zaden, daar de boom dan één langen penwortel maakt, terwijl een stek slechts klauwwortels maakt, geen echten penwortel.

Na planting geeft de boom op 4 à 5 jarigen leeftijd reeds vrucht; 100 à 120 vruchten leveren na zuivering 1 katti zuivere kapok.

De kapokboom kan zeer oud worden, men heeft er in West-Java die reeds een eeuw oud zijn.

Hij zal den planter dus in den regel overleven, is weinig aan ziekten van insecten onderhevig, alleen nemen stam en takken gaarne epiphyten en orchideeën op, welke planten dan ten koste der kapok leven, dus ware parasieten zijn.

Het verbruik der kapok neemt kolossaal toe, waar vroeger eiderdons en paardenharen matrassen in gebruik waren, worden deze thans door kapok-matrassen vervangen daar deze veel gezonder blijken te zijn. Het verbruik in Europa bedraagt tegenwoordig pl. m. 40 à 50 duizend balen à 40 kilo's 's jaar en neemt jaarlijks met 5 pCt. toe.

De sfeer waar de goede soort kapok groeit is zeer beperkt. De kapok uit Britsch-Indië schijnt zeer inferior aan die van Java, men zegt omdat die kapok afkomstig is van de Randoe Alas.

Wat de peper betreft, ook deze heeft een zeer kleine productie-sfeer en wel van 7° zuiderbreedte tot 12° noorderbreedte en 90° tot 120° oosterlengte.

Oudtijds was Java het peperland bij uitnemendheid. Daar het product als dwangcultuur overal werd ingevoerd kreeg de Javaan er een tegenzin in, verwaarloosde haar, bestal de gouvernementen-aanplantingen en zoodoende raakte de geheele cultuur in verval met het gevolg, dat zij in 1860 met andere cultures, behalve de suiker- en koffie-cultuur, afgeschaft werd.

Toen daarna de vrije cultuur werd ingevoerd, werd het voor de pepercultuur niet beter, in tegendeel overal werden de tuinen en rannen vernield, zoodat er een tijd was dat Java, dat vroeger 200 duizend picols 's jaars exporteerde, na afschrijving dier cultuurniets opricht. Toen echter de prijzen weer naar boven gingen vestigden gelukkig particuliere planters hun oogen op deze plant en begonnen haar te cultiveren. De toekomst van deze cultuur kan als verzekerd worden beschouwd. Het artikel wordt niet beheerscht door speculatie, maar door werkelijken handel, zoodat de prijzen zich staande houden en zelfs hoogst waarschijnlijk nog meer zullen stijgen.

Europa verbruikt jaarlijks ±	400.000 balen.
China, Japan " "	150.000 "
Overige deelen der wereld "	100.000 "
dus totaal	650.000
Jaarlijks 2 pCt. regelmatig toenemend.	"
De groote productie-landen zijn:	
Atjeh	± 150.000 balen.
Lanpong	50.000 "
Java " " " "	50.000 "
Siam-Cochin China " "	400.000 "
Totaal	350.000.

Intusschen gaan de Straits, Malacca- en Atjeh-productie achteruit.

Als bewijs dat de voorraden snel afnemen, getuigt het feit dat een drietal jaren ± 450.000 balen te veel op de markt was en nu dit getal geslonken is tot ± 225.000 balen en maandelijks met nog 12000 balen afneemt, zoodat er eens een tijd moet komen dat er niets meer in voorraad is, met het gevolg, dat de prijzen weer exorbitant hoog worden, zooals in de 17e eeuw, toen de peper f 25 het picol kostte, van waar het spreekwoord ter wereld kwam van „peperduur“.

Nu vooreerst geen overproductie te wachten is, kan deze aanplant dus ten zeerste worden aanbevolen.

De peper is een klimplant en moet dus langs boomen worden geplant. De kapok is een goede leiboom voor de peper, welke het beste aan de zuidwestzijde van den leiboom geplant wordt. Hierdoor wordt de jonge plant in den oost-moesson beschut voor de te felle zonnestralen, omdat de zon dan een noord-ooster stand of helling heeft. In haar jeugd moet de grond, waarin de peper gestekt is, flink worden onderhouden, bemest met stalmen en de bovenkruid flink bedekt worden met onkruid of afgevallen bladeren. Hierdoor wordt het barsten en uitdrogen der gronden voorkomen waardoor de boom de meeste kans heeft in het leven te blijven, hoe ouder de peper, des te sterker wordt zij ook.

Ook heeft ze een hoogen levensduur, ranken van 80 à 90 jaren zijn geen zeldzaamheid, zoodat een goed aangelegd peperplantsoen den planter wederom zal overleven.

Deze cultuur kan niet genoeg worden aanbevolen! Als derde nummer van de nevencultures komt voor de *Akarwangi*.

De Akarwangi moet men in de tusschenliggende ruimten, tusschen de kapok en peper teelen. Dit artikel, dat een bijna onbeperkt verbruik heeft in de parfumerie-industrie, is zeer gewild in alle salons van de beau- en demi-monde. Het zal wel aan een ieder bekend zijn hoe zij moet worden gekweekt, men zal echter plant-materiaal moeten zoeken, dat wel vrij schaarsch is. De waarde is 20 à 30 cent per ½ kilo worteltjes; men plant ze 4 × 4 tusschen kapok en peper.

Ten 4e de *Lombok-rauit*. Ook deze schijnbaar nietige plant heeft waarde. Al de groote picklesfabrieken in Engeland en continent gebruiken dat artikel in groote massa's voor verschillende pikante sauses, in-makertjes en dergelijke meer. Gedroogd en gesorteerd naar kleur, groen bij groen, rood bij rood, is ze 40 cent het ½ kilo waard; op Java versch met steeltjes 10 cent per katti in ongelimiteerde hoeveelheden. Ook dit artikel kan dan tusschen kapok, peper en akarwangi geplant worden; de opbrengst der akarwangi en lombokrauit zal dan de kosten van de kapok en peper ongeveer dekken.

Met het oog op het belangrijke van deze schijnbaar nietige bicultures, zijn wij met het overnemen van deze beschouwingen en goede raadgevingen uitvoeriger geworden, dan wij ons aanvankelijk hadden voorgesteld. Wij hopen dat velen, die er zich nog niet mede bezighouden, er een aansporing in moge vinden, om zelf ook eens een proef te nemen met deze goedkope, gemakkelijke en meestal lonende aanplantingen en dat anderen zich deze praktische wenken mogen ten nutte, en aan hun belangen dienstbaar maken.

In de verspreide berichten van de Locomotief leest men dat het voorstel is gedaan, om de zelfbesturende

landschappen van Nederlandsch-Timor open te stellen voor den particulieren mijnbouw.

Wij willen hopen dat men zich niet zal laten afschrikken, door de verschillende tegenspoeden van andere mijnbouwmaatschappijen.

Een heuchelij bericht in het belang der bestrijding van het „pauperisme“ werd onlangs uit de Javabode aan de Locomotief geseind, namelijk dat op een vergadering van den Indischen Bond te Bandoeng o. m. het voornemen werd behandeld om aan de regering het verzoek te doen het schiereiland Djoengkoelon, ten westen van de Welkomstbaai, aan den Bond af te staan voor den kleinen landbouw, ten einde daar een kolonie van paupers te stichten.

„Bedoeld schiereiland is onbewoond, heeft een uitgestrektheid van 40.000 bouws, is rijk aan hout en boschproducten, terwijl de grond zeer vruchtbaar en waterrijk moet zijn. Bovendien zijn daar vogelnestklippen te vinden en is het bosch rijk aan wild, als herten en bantengs (wilde stieren).“

Een pauper-kolonie zou daar reden van bestaan hebben; de kolonisten zouden zich behalve op den landbouw, ook kunnen toelagen op veeveelt, jacht en vischvangst.

De visch zou voor den uitvoer geschikt gemaakt moeten worden. Djoengkoelon ligt in de route der booten van de Paketvaartmaatschappij, alle producten van de kolonie zouden dus gemakkelijk vervoerd kunnen worden.“

Geen wonder dus dat te Bandoeng veel enthousiasme heerscht voor dit schoone plan, dat, naar wij hopen, tot uitvoering moge komen.

Eenigszins ook ter bestrijding van het Indo-pauperisme en meer nog ter bevordering van het prestige van den Europeaan in N. I. is zeker wel de nieuwe bepaling dat, wanneer Europese militairen en andere aan het crimineel wetboek voor het krijgsvolk te lande onderworpen personen, die niet tusschen de keeringen geboren en opgevoed zijn, in het vonnis, waarbij zij door den militairen rechter tot straf zijn veroordeeld, tevens van den militairen stand of van de betrekking van militaire ge-emplojeerden zijn vervallen verklaard, zij zoo spoedig mogelijk naar Nederland moeten worden opgezonden om daar hun straf te ondergaan.

Onder nadere goedkeuring der regering is ter beschikking gesteld van den assistent-resident van Lamongan de som van f 30.000, ter tegemoetkoming in den nood der bevolking van eenige onderafdeelingen.

Wederom dus een bewijs dat de regering krachtig wenscht in te grijpen in het belang van den inlander.

In de Djokja Courant komt een goed geschreven stuk voor over pers-delicten.

Het blad brengt zeer terecht hulde aan den heer Scheltema voor diens taai streven in zake de post en geloof dat het publiek de vruchten daarvan plukt.

Voorts bepleit die Courant gelijk recht voor allen, waarmede wij volmaakt instemmen. Het schrijft o. m.:

„Gelijk recht voor allen, daar moet het heen en indien men nu maar al vast gedaan kon „krijgen dat niet, zooals nu, verschillende autoriteiten het recht hebben ex-officio een vervolging „in te stellen, maar dit recht speciaal aan een „autoriteit, b.v. aan den Procureur-Generaal was „overgelaten en dan als uitgangmaatregel vast- „stelde dat het orgaan hetwelk het recht „worden, zou reeds veel gewonnen zijn“.

„Dankbaar, maar niet voldaan“, zouden wij bijna geneigd zijn, aan het hoofd van dit artikel te plaatsen, waar wij alle hulde betuigen aan den minister van Koloniën, die ten opzichte van de afstraffing der rietlagen bij het strafdetachment te Ngawie, den knoop zoo ferm heeft doorgehakt, maar die bepaling nog niet van toepassing heeft verklaard op de gevangenen in het Civiel en Militair gevangenhuis te Weltevreden, waar, blijkens een bericht in het „Nieuws van den dag te Batavia“ nog duchtig er op los geslagen wordt.

Wij citeeren hieronder wat dat blad daaromrent schrijft:

„O, ik zeg u, het is een ellendig gehoor, dat „doffe pats! pats! pats!, dat door de muren van „de binnenplaats wordt teruggekaatst. Ik had een „droog gevoel in de keel, iets benepens en het „was mij alsof ik onpasselijk zou worden. Een „beroerd gehoor en een ellendige straf. Wat stelt „men zich toch nog voor van zulk een soldaat „naderhand te maken, als hij een paar malen als „een hond is afgerost“.

En dan te weten dat een ander veroordeeld wordt tot twee jaar dwangarbeid buiten de ketting, wogens het toedienen van één slag, terwijl de persoon bovendoeld er juist twintig gehad heeft. Ook hierin moet verandering komen.

West-Indische Berichten.

De ingenieur van de Nederlandsche Staatspoorwegen de heer Jhr. van Reigersberg Versluys onlangs in Suriname gekomen, om den spoorwegaanleg naar het Lawagebed onder zijn leiding te nemen, is begonnen, zoo lezen wij in *Onze West*, zich op de hoogte te stellen van de verschillende omstandigheden waaronder gewerkt zal moeten worden. Hij zal trachten het kenmerkende te leeren kennen van het terrein waardoor de spoorweg zal loopen en bekend te worden met de eigenaardigheden van het tropisch klimaat zoo vol afwisseling en verrassingen, om, zoodra 't ontwerp door de Staten Generaal in Nederland is goedgekeurd, met kracht de werkzaamheden te doen aanvangen.

Een belangrijk punt van onderzoek 'zal de vraag uitmaken naar de gewenschte spoorwijdte van de baan daar in deze door den Gouverneur in zijn ontwerp nog geen beslissing werd genomen.

In Januari zou de heer van Reigersberg Versluys naar Nederland terugkeeren, om, gewapend met de opgedane kennis, ook hier het noodige voor te bereiden, zooals 't sluiten van voorloopige kontrakten enz., ten einde geen tijd te verliezen wanneer de wettelijke bewilliging zal zijn verleend.

Tegen Mei keert hij vermoedelijk weer naar de kolonie terug met een brigade die hem behulpzaam zal zijn en waarschijnlijk bestaan zal uit ongeveer drie ingenieurs en eenige technische ambtenaren, terwijl men het overige benodigde personeel in Suriname in dienst denkt te zullen kunnen nemen.

In Juni a. s. zou dan met de feitelijke werkzaamheden een aanvang kunnen gemaakt worden.

Wat de aan te werven arbeiders betreft, is er nog geen bepaald besluit genomen.

Wel is de aanvoer van Javanen overwogen; maar de mogelijkheid niet uitgesloten een goedkoopere weg te vinden.

Zonder konkurentie aan bestaande industrieën te willen aandoen, zal zooveel mogelijk van plaatselijke

werkrachten gebruik worden gemaakt. Misschien dat arbeiders kunnen verkregen worden van de Nederlandsche Antillen of van andere niet te verafgelegen plaatsen.

In ieder geval zal het eerste jaar met een duizendtal arbeiders kunnen volstaan worden.

Het doel is met kracht de aanleg naar Para te beginnen om, zoo mogelijk reeds na één jaar de lijn tot *Republiek* in exploitatie te kunnen nemen.

Is 't niet wel mogelijk te bepalen in hoeveel tijd de geheele lijn van 220 K. M. tot Tapanahony gereed zal kunnen zijn; in verband met den aanleg van overeenkomende banen in andere landen wordt gehoopt, dat dit in ongeveer vier jaar kan geschieden.

Tot aan 't punt waar een brug over de Suriname gebouwd moet worden, zal, behoudens enkele kleine wijzigingen, het door de *Maatschappij Suriname* ontworpen plan gevolgd worden.

De loop van het verdere gedeelte zal afhangen van de uitkomsten der inmiddels in te stellen exploitatie van het Lawagebed.

De plaats waar het spoorwegstation te Paramaribo zal komen te staan, is nog niet aangewezen. Daar de waterkant niet voor dat doel geschikt bleek, zal een ander punt worden gekozen, van waar uit zij lijnen van den spoorweg naar de mailsteigers zullen gelegd dienen te worden.

Cacao. Na maanden achtereens niets dan zuchten te hebben gehoord, doet het ons genoegen uit de verschillende distrikten thans wat hoopvoller berichten te ontvangen. Het ongenegen gunstig seizoen van de laatste maanden, heeft de kultivatie van bijna alle plantages in een staat van nieuw leven gebracht. De krulloten zijn aanzienlijk verminderd. Nieuwe gezonde spruiten en tal van bloesems komen overal te voorschijn. De werking aan de boomen belooft de prachtigste resultaten voor de eerste maanden van het volgende jaar. Worden de verwachtingen niet teleurgesteld, dan zal de groote oogst reeds in Maart en April van het volgende jaar worden binnengehaald.

Toch waarschuwt *Onze West*, waaruit wij het bovenstaande overnamen, om niet te gauw te juichen. Ook in December van 1901 stonden de vooruitzichten zeer gunstig. Het hoogst abnormaal regenseizoen dat in het begin van het daaropvolgend jaar intrad, deed echter zijn buitengewoon slechten invloed gelden en van menige veel belovende oogst kwam niet veel terecht. Hoe ongunstig de uitkomsten waren, kan men uit de volgende cijfers nagaan.

Uitvoer	Nov. 1902	K.G.
	—	33.000
	Nov. 1901	217.527
	Jan./Nov. 1902	2.296.262
	Jan./Nov. 1901	2.598.720

De te verwachten uitvoer in December wordt op ten hoogste 60.000 K.G. geschat, tegen 264.766 K.G. in December 1901. Is de raming van 60.000 K.G. voor de loopende maand juist, dan wordt de totale uitvoer van 't loopende jaar 2.350.000 K.G. Hoe onbevredigend dit cijfer is, kan worden nagegaan door vergelijking van dit cijfer met de uitvoercijfers der laatste acht jaren:

	K.G.
1894	3.249.121
1895	4.456.338
1896	3.902.567
1897	3.584.715
1898	2.830.414
1900	2.927.209
1901	3.163.416

Wij hebben al menigmaal gelegenheid gehad, om over de krullotenplaag bij de cacaoplanten te schrijven en meenden, dat dit verschijnsel alleen aan den cacao-boom eigen was. Dat dit niet het geval is, blijkt uit het onderstaande door *De Surinamer* medegedeeld.

Als bijdrage tot nadere kennis van de krulloot deelen wij het volgende mede.

Krulloten verschijnen niet slechts op cacao-boomen, maar worden ook aangetroffen op tal van andere boomsoorten, met name op den manjaboom, op de wandoeplant, en op den sapadilleboom.*

Van een planter hebben wij een exemplaar van de twee eerstgenoemde boomen ontvangen, welke wij voor belangstellenden eenige dagen op ons bureau hebben gedeponereerd. Hoewel het feit, dat de krulloten ook op andere boomen dan op den cacao-boom tieren, niet geheel en al onbekend is, zijn nog vele planters de meening toegedaan, dat de krullootziekte der cacao eigen is Dit is geenszins het geval.

Nu is het nog wel geen uitgemaakte zaak of de krulloten op cacao-boomen van dezelfde soort zijn, als die op andere boomen, maar de overeenkomst is zeer groot.

Wij wachten het resultaat van Professor Went's onderzoekingen in deze af.

Zijn alle krulloten specifiek dezelfde, dan vervallen zeker verschillende bestrijdingstheorieën, welke de krulloot als aan den cacao-boom eigen veronderstellen.

* Ook wel, zooals ons van bevoegde zijde werd medegedeeld, op de koffiemama wat van betekenis kan worden geacht, omdat deze plant als schaduwboom wordt gebedzigd.

In de *Amigoe di Curaçao* lezen wij:

Strooheeden. Deze oude industrie, waarmede een dertig jaren geleden flink geld verdiend werd begint weer op te leven. De hoedenvlechtsters ontvangen nog wel geen 20 à 26 Gld. zooals vroeger, maar toch maken zij reeds 9 Gld. per dozijn. De kooplui gunnen hun zelfs den tijd niet om de hoeden te wassen met lemoenwater, noch te beroken door zwavel dampen. Nauwelijks afgewerkt, worden ze reeds opgekocht. Er schijnt zeer veel navraag te zijn op het oogblik. Men spreekt van een bestelling van 20.000 dozijn, anderen voegen er nog een nulletje aan toe en beweren, dat er om 200.000 dozijn gevraagd is. Ipijapa is in overvloed voorhanden en kost nog steeds 10 cts. per bosje en 1 gld. per dozijn.

Hoe lang zal deze „Curaçoesche windhandel“ duren?

Kan er niets gedaan worden, om te verhinderen, dat deze industrie, vroeg of laat weder verloopt? En de kooplui, en de arme bevolking vaart wel bij deze industrie. Wat moet er gedaan worden, opdat zij nog hooger vlucht neme, maar vooral, opdat zij bestendig zij?

De kunst van vlechten kan vervolmaakt worden, de meest gewilde modellen aangegeven, vaste afnemers gezocht. Zou het ook niet mogelijk zijn het vlechten tot nog iets anders uit te strekken. Waarom zich alleen tot hoeden bepaald? Maar men moet er zeker van zijn voor sigarenkokers, mandjes, matten etc. ook een markt te vinden. Wie kan hier hulp bieden?

Tentoonstelling te Osaka.

Het is onzen lezers zeker wel bekend, dat er in dit jaar te Osaka in *Japan* een Internationale Tentoonstelling zal worden gehouden en dat ook door *Neder-*

landsch Oost-Indië, zooals de pers dit uitdrukt, op waardige wijze aan den tentoonstelling zal worden deelgenomen. Het spreekt van zelf, dat dit ons verheugt, maar wat ons vooral verblijdt is, dat wij in de Java-bode het volgende lezen:

„Reeds werd ons medegedeeld dat de inzending der „Vereeniging „Oost en West“, (de Indische Zuster-„Vereeniging) bijzonder uitmunt door de fraaie afwerking van de door haar bijeengebracht voorwerpen „van Inlandsche Nijverheid.“

Natuurlijk zal ze evenzeer uitmunten door het typische Oost-Indische Kunstkarakter van hetgeen tentoongesteld zal worden.

Fusie der Officierskorpsen.

In de nos. 295 en 301 van het *Dayblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage* wijdt Sprokkelaar aan het, onder den titel „*Quo Vadis* door den Schrijver der Brochure“ met betrekking op de, door dezen voorgestane fusie der Nederlandsche en Indische officiers-kaders geschreven vlugschrift, eenige voor dezen voorvechter der fusionisten zeer sympathieke beschouwingen om tot de volgende conclusien te komen:

„In de eerste plaats, dat wij uit de betoogen van den Schrijver der Brochure en uit *Quo Vadis*, voor ons de overtuiging geput hebben, dat, met betrekking tot de verzeerde aanvulling onzer thans zoo zeer incomplete officierskorpsen, een toestand is ingetreden, die inderdaad onhoudbaar moet genoemd worden, en die alzo beslist niet langer kan worden bestendig. Dat voorts de talrijke voorstanders eener samensmelting onzer officierskorpsen, door het verwerpen daarvan door de staatscommissie, met slechts vier tegen drie stemmen, nog niet van het ijdele hunner wenschen zijn overtuigd; ja, dat bij hen, ook na kennisgeving van het verhandelde in Bijlage F van Hoofdstuk I, van het rapport der commissie — waarin de voor- en nadelen eener fusie tegenover elkander zijn gesteld — nog steeds de meening bestaat, dat de eersten het van de laatsten winnen.

En vermits nu de voorstellen der Staatscommissie omtrent eene nauwere aansluiting zoo weinig bijval — zoowel in Indië als hier te lande — mochten ondervinden, en alzo de regering bezwaarlijk het haar door de commissie voorgedragde Wets-ontwerp zal kunnen aanvaarden, zoo is het helmas te voorzien, dat de arbeid der commissie — zooals tot haar troost gezegd, zoo dikwerf het geval is — op een avortement zal uitloopen. Mitsdien zouden wij meenen, dat de tijd is aangebroken voor het instellen eener groote „enquête-commissie“. De verdienstelijke mannen, die in de eerste staatscommissie werkzaam waren (waaronder er, terloops gezegd, zijn, voor wie wij meer dan gewone hoogachtiging gevoelen) zonden in die grotere „enquête-commissie“, wederom zitting kunnen nemen. Hun arbeid behoef niet nutteloos geweest te zijn. Integendeel, hij zou den grondslag, het uitgangspunt voor nieuwe overwegingen en beradenselingen kunnen uitmaken. Doch in den ruimeren, en uit een groter aantal veelzijdig bevoegden gevormden kring, zouden hunne voorstellen en die van overtuigde voorstanders eener complete fusie nogmaals van alle zijden kunnen worden getoetst. Wellicht zou dan de regering ten slotte, tot een definitief besluit, ten aanzien van dit zoo gewichtig legeraangestak, kunnen bewogen worden.“

Hoewel ik met Sprokkelaar overtuigd ben dat met het rapport der Staatscommissie, hoe verdienstelijk haar arbeid ook moge zijn geweest, het laatste woord in deze belangrijke quaeste niet kan worden geacht te zijn gesproken en dat het bezwaarlijk in de bedoeling der „enquête-commissie“ te handelen in overleg met de wetgevende macht, meen ik toch dat de door hem voorgestelde op bredere grondslag samen te stellen enquête-commissie, waarin alle wapens en dienstvakken, zoowel hier te lande als in de koloniën, de departementen van oorlog in Nederland en in Indië, en ook het parlement zouden zijn vertegenwoordigd, nimmer tot het, door hem en andere voorstanders der fusie beoogde doel kan leiden, zonder dat men nadere van overwegend belang mede in den koop zou moeten nemen.

Ik moet mij, met het oog op de beperkte ruimte van ons weekblad, tot vorenstaande algemeene opmerking bepalen, waar toch voor- en nadelen der fusie elders reeds zoo dikwerf en zoo uitvoerig zijn uiteengezet, dat ze voor hen, die in dit onderwerp belang stellen, als bekend kunnen worden verondersteld.

In de beschouwingen van Sprokkelaar, die tot de hiervoren genoemde conclusien leidde, komt evenwel het een en ander voor, waarbij ik toch even meen te moeten stilstaan.

Schrijver noemt in zijn, aan de hand van *Quo Vadis* gegeven betoog van de onhoudbaarheid van den tegenwoordigen toestand der officierskorpsen, wegens het incompleet zoowel in Nederland als in Indië, de instelling der categorie van onderluitenant in Indië een gebrekkelijk palliatief om in het incompleet aldaar te voorzien. Schrijver vergeet dat tot het besluit om 100 officiersplaatsen geleidelijk door onderluitenanten te doen innemen, naast de quaeste der aanvulling, de moreele overweging heeft gegolden dat voor den onderofficier in Indië iets behoorde te worden gedaan toen, door opheffing der Militaire School, zijne vooruitzichten tot een minimum werden beperkt. En waar het oordeel van sommige militaire schrijvers, ten opzichte dezer innovatie, verre van gunstig wordt geheeten, kan ik schrijver verzekeren dat daartegenover een bepaald gunstig oordeel staat van vele officieren, die in de praktijk werkelijk met deze instelling hebben kennis gemaakt.

Verder deelt Sprokkelaar mede dat hij in het rapport der Staatscommissie gaarne een en ander zou hebben aangetroffen omtrent den toestand o.a. van den Franschen officier, met betrekking tot den dienst in de verschillende koloniën. Hoe maat men het bv. dan toch in Frankrijk met al die onder één hoofd — den minister van oorlog — ressorteerende officierskorpsen, in Tongkin, in Cochinchina, op Madagaskar, op de Antillen, in den Congo, enz.? vraagt schrijver, die meent dat het op den weg der Regering had gelegen om door een paar leden der Staatscommissie in Frankrijk zelf een onderzoek te doen instellen naar den daar, in dit opzicht bestaanden toestand.

Ik meen dat die commissie-leden uit den warwinkel van het nog in staat van wording verkeerend Fransche koloniale leger weinig leering zouden hebben kunnen putten.

Nadat, evenals tijdens het Chinese avontuur in Duitschland het geval was, reeds geruimen tijd tevoren in Frankrijk stemmen waren opgegaan voor een zuiver koloniaal leger, met zijne reserve en dépôts in het moederland, werd door de wet van 7 Juli 1900, uitgevaardigd bij decreet van den 28en December van dat jaar, bepaald dat de infanterie de marine en de artillerie de marine, die het hoofcontingent leverden voor de in de koloniën aanwezige troepenmacht, voortaan koloniale infanterie en artillerie zouden worden geheeten.

Dat was als een gevolg te beschouwen van de scheiding van het Fransche ministerie van marine en koloniën in twee departementen. Het logisch gevolg ware

geweest dat de troepen, waarover marine nu niet meer behoefte te beschikken, onder het beheer van het departement van koloniën werden gesteld. Maar hoewel de afgevaardigde Hubert daartoe bij de bevoegdheidscommissie in 1900 over voorgenoemde wet een bepaald voorstel indiende, besloot het fransche parlement om de koloniale troepen onder het ressort van den minister van oorlog te stellen. In theorie is dit nu ook het geval maar in de praktijk deelen koloniën, marine en oorlog in de zorg voor het personeel der troepen.

Men is in Frankrijk dan ook algemeen weinig ingenomen met den bestaanden toestand.

Zeer terecht merkte commandant Duros in het fransch koloniaal dagblad, de *Dépêche Coloniale* op dat de minister van koloniën, aan wien de zorg voor de verdediging der koloniën is opgedragen — hem werd daartoe onlangs zelfs op zijn desbetreffend voorstel een raadgevend comité toegevoegd — ook is een militair minister, die zelf over de middelen moet beschikken, welke voor genoemd doel noodig worden geacht. Wanneer de majoor nu toch er op aandringt om de wet van 7 Juli 1900 consequent toe te passen, geschiedt zulks om te trachten voor de koloniale troepen al vast een éénhoofdige leiding te verkrijgen, welke de praktijk van heden hun niet verzekert.

De overeenkomst, welke volgens Sprokkelaar ten opzichte van de verhouding tusschen de officierskorpsen in de verschillende fransche koloniën en de verhouding tusschen de nederlandsche en indische officierskaders zou bestaan, ontgaat mij.

De fransche koloniale troepen, alleen uit infanterie en artillerie bestaande, zoowel die in het moederland als die in de koloniën, vormen een van het fransche leger afgescheiden geheel, waarvan het officierskader, wapensgewijze, een algemeene ranglijst er op na houdt en het geheele personeel afwisselend over de verschillende koloniën kan worden verdeeld, met dien verstaande dat tusschen twee perioden van verblijf in de tropen een termijn van 2 à 3 jaren behoort te vallen, gedurende welke het bij de, in het moederland garzone houdende afdelingen of daar aanwezige instellingen wordt ingedeeld.

v. H.

RECLAMES.

Mej. MOONEN—HENNES,
Bilderdijkstraat 98, alhier.
UITZENDING van DINERS.
Kamers met pension te huur.

Abonnement geldig in
BERLITZ
meer dan 170 steden
SCHOOL
ALLE MODERNE
TALEN
Onderwijs Vertalingen
ALLEEN
NOORDEINDE
Genaarschuld wordt tegen siglatige nabootsing

De dagbladen hebben reeds de bijzonderheden vermeld van den, te Delhi in Engelsch-Indië, in tegenwoordigheid van lord Curzon en den hertog van Connaught gehouden grooten durbar, waarbij de heerlijkheid van Englands macht met oostersche weelde en praal den hungerenden Hindoes werd voorgehouden.

Zelfs Engelse bladen roepen schande over de bij de gelegenheid aan den dag geleide verkwinging en de *Morning Leader* schreef o. a.:

„De bevolking van Indië is uitgehongerd. In een door 60 miljoen menschen bewoond gebied is er geen voedsel genoeg voor dezen om van te leven en het gouvernement aarzelt niet om dien lieden de kosten op te leggen voor zulk een arlequinade. Het indisch nationaal congres heeft de armoede van het land aan zekere fouten van het gouvernement geweten. Doch dit blijft doof aan dat oor en wijdt al zijn zorgen aan deze kostbare en nuttelooze vertooning.”

Het Indisch nationaal congres, dat ditmaal te Bombay daagde, bood, naar aanleiding van den komenden durbar aan koning Eduard langs telegrafischen weg zijne hulde aan, doch teekende daarbij tevens ernstig protest aan tegen de hooge uitgaven voor militaire doeleinden en tegen het voornemen om die uitgaven nog op te voeren; terwijl het tevens wees op het onereuze der tegenwoordige muntwetgeving, waardoor tengevolge van het houden der roepie op een vaste waarde de indirecte belastingen met een bedrag van 30 percent werden verhoogd.

Engeland heeft Indië nog noodig als teeken zijner macht op het aziatische vasteland maar het voorziet de mogelijkheid dat Rusland het eenmaal daar verdringen zal. Wat zal het zich dus nog aan dat Indië en zijne miljoenen bewoners laten gelegen liggen? Vasthouden wat het heeft, zo lang als het gaat, dat is hier Englands leus en evenals Nederland aan zijne koloniën, uit het oogpunt van belang en rechten, van een zelfzuchtig standpunt bekeken, de verdediging van Neerlands rechten opdraagt, laat Albion de Hindoes bloeden en verrekken als honden om zich de middelen te verzekeren om zich aan de boorden van den Ganges staande te kunnen houden.

Het gouvernement van Indo-China schijnt geld te veel te hebben. Den ambtenaren te Hanoi wordt, voor zoover zij minder dan 5000 franken tractement 's jaars ontvangen, voor den duur der tentoonstelling een maandelijksche toelage gegeven, ten bedrage van het een tiende van hun maandelijksch tractement. Ook de Indische ambtenaren op 15 piasters of minder 's maands ontvangen zoo'n douceurje. — Onlangs is het stoomschip *Akabo* met goud ten bedrage van 500000 franken van de Ivoorkust te Liverpool aangekomen. — In Fransch Congo maken eenige stammen het den bestuursambtenaren lastig. Een expeditie onder kapitein Noton, die de Pahoeins ging tuchtigen wegens den op den commandant der militie, Langlais, gepleegden moord is tot onder de muren van Libreville door den getuchtigen stam thuisgebracht. — Aan de bewoners van het tunesisch protectoraat is door de Fransche regering het opgaan ter hadzi of bedevaart naar Mekka verboden, wegens de in Egypte heersche cholera-epidemie. Uitgebreide maatregelen zijn genomen om te voorkomen dat het verbod wordt overschreden.

De gouverneur van Kiaotsjau heeft een comité van 12 Chinezen benoemd, dat hem van raad zal moeten dienen in zaken, die de gemeentebelangen raken. Ook daar dus reeds de erkenning dat de koloniale meester

rekening heeft te houden met de behoeften der overheerschten en die het best kan leeren uit hun eigen mond.

In Duitsch Zuid-West-Afrika heerscht op het oogenblik een ontzettende droogte, die den veestapel met groote gevaren bedreigt.

De australische bladen meldden dat ook op Nieuw-Guinea droogte heerscht, zoodat de inboorlingen zich reeds uit gebrek aan ander voedsel genoodzaakt zagen om twee Europeanen op te peuzelen.

In 1905 zal een koloniale tentoonstelling te Marseille worden gehouden benevens een internationaal koloniaal congres. Aan den franschen minister van koloniën is het verzoek gedaan om te verkrijgen dat ten behoeve der tentoonstelling een loterij ten bedrage van 12 miljoen franken mag worden gehouden, waarvan de opbrengst tevens zou moeten dienen om een koloniaal museum op te richten.

v. H.

INGEZONDEN.

Het moet?

Aan de Redactie van Oost en West.

Hierbij opnieuw een bewijs, dat ik voor den oogenblikkelijken nood op Java wel iets over heb; het plaatsen van dit mijn schrijven zal mij tot bewijs van ontvangst strekken. S. v. p. geen publiciteit.

Maar vergun mij daarbij de opmerking, dat ik met de manier, waarop in uw blad en uwe vereniging, het Indisch Genootschap enz. voor Java geijverd wordt steeds minder vrede hebben kan. Laat ik mijne reukenschap van die meening vastknoopen aan uw verslag omtrent de vergadering, waarin de heer Fokkens onder voorzitting van het oud-Kamerlid Kielstra de zaak besproken heeft, en aan de opmerkingen daaraan toegevoegd in „Oost en West” van 25 dezer.

Indië moet geholpen worden, dadelijk: zoo roepen voornoemde heeren in koor met „Oost en West”; — met het oog op de eigen mededeelingen van hen, die zoo roepen, stel ik de vraag, of wel kan hetgeen zij zeggen dat moet?

I. Bij eene bevolking van rond 26,700,000 menschen komen er (zegt men ons) jaarlijks 500,000; ik geloof zelfs nog héel wat meer. Want neem ik in aanmerking dat, volgens de onder mijn bereik zijnde gegevens, de gemiddelde jaarlijksche bevolkingsaanwas van 1865 tot 1896 is geweest 2½ percent, dan zou zelfs een jaarlijksche aanwas van ongeveer 620,000 moeten worden gesteld. En die haast ongelooftlijk aanwassende bevolking (waarbij de stijging in Nederland, ofschoon reeds verbaazend, maar kinderspel is) heeft geen ooren naar emigratie, zoo zeggen ons de heeren er bij.

Nu heeft het zich over allerlei tijden en volken uitgestrekt onderzoek dezer dingen al lang geleerd, dat als in reeds dicht bevolkte landen de landbouw het hoofdmiddel van bestaan is en daarnevens een beetje huislijf of ambachtsnijverheid staat op eene hoogst ongeschikte plaats — dat dan in die landen zulk een kinderzegen schept overbevolking. En dan zien wij voorts de natuur, die zich aan geen „het moet” van den welmeendsten en warmsten redenaar of voorzitter stoort, overal en altoos de volgende remedies hiertegen toepassen: groote oorlogen, hongersnooden, ziekten die verdelen, of gedwongen verhuizingen die verplaatsen wat zich op eene plek te veel was gaan ophoopen. Wanneer echter de ophooping op Java zich niet laat verplaatsen en wanneer het Nederlandsch gezag daar oorlogen onmogelijk maakt, dan kan men wel de op zeker oogenblik bestaande ellenden uit honger en ziekte lenigen, maar met geen bevordering van de natuur, die haar voor de natuur zelve uitgezonden chirurgie op den duur weg van het eiland.

Zeg gerust, waarde redactie! „hoe pessimistisch”, maar zeg niet, zoals tegen den spreker in het Indisch Genootschap op wien gij u boos maakt: blijkens het voorbeeld van Japan is dat niet waar.

Want terwijl uwe vrienden getuigen dat de Javaan niet wil verhuizen van zijn overvuld geboorte-eiland naar een eiland van dezelfde groep, is het (geloof ik) anders bij de levendige kleine kereltjes uit het Japansche eilandrijk, die in grooten getale nog vrij wat verder de wereld ingaan. En bovenal zijn deze kereltjes resoluut den weg opgegaan van de groote industrie, de moderne fabrieksnijverheid, die tegelijkertijd de massale behoeften der binnenlandsche bevolking wil bevredigen en zich hard toelegt op uitvoer naar het buitenland. Ik meen te mogen betwijfelen of de heeren hun „het moet” zullen laten hooren in deze richting, verwachtend dat dan in weinige tientallen jaren hun bruine beschermelingen zullen doen gelijk de geeltjes meer noordelijk.

Slotom: kan of wil men geen emigranten en ook geen fabrieksarbeiders maken van de Javaansche boeren, dan zal zelfs door een regen van honderd miljoenen, zooals over Java „moet” gespreid worden, op den duur niets zijn uitterichten tegen eene bevolkings-toeneming van 2½ percent 's jaars. En alleen als duurzame hulp ware aan zulk een besluit te denken.

II. Om op die of soortgelijke wijs Nederland in de noodzakelijke uitgaven voor Indië te doen deelen, daartoe deed men in het Ind. Gen. een beroep op ons geweten. Ongelukkig evenwel maakt dat beroep concurrentie aan de vele en dure dergelijke beroepen, die onophoudelijk gedaan worden op de Hollandische beurzen. Terwijl men bijna overal in land en stad al vast zit met hoog opgevoerde begrotingen, wemelt het voor Nederland zelf van sociale eischen, tegen welke bevrediging geen financieel bezwaar „mag” wegen. Ook hierbij is 't onophoudelijk: „het moet”; ik herinner maar aan de werkloosheids-pensioen-leening à 6 of 7 miljoen per jaar. Waar men niet weet die van daan te halen, noch het geld voor al wat verder „moet” — waar van daan haalt men dan de vier miljoen jaarlijks, die noodig zijn voor renten en aflossing van de Indische honderd-miljoen-leening? Of stapt men, om die vier miljoen misschien te kunnen vinden, ruiterslijk en consequent gedurende vele jaren af van alle gewetenseischen voor het binnenland?

Ik eindig met eene opmerking van rechtstreeksche toepassing voor het staatsbeleid hier en ginds. De menschen „lekker maken” op hetgeen men niet voor hen doen kan is politieke onwijsheid: men kweekt teleurstelling, ontevredenheid, minachting die uitloopen of op strafvonnissen, op blaauwe boonen misschien voor de ongeduldig gemaakten, of op eene revolutie met nog grooter ellende tot eenige uitkomst.

Den Haag, 27 December.

Q. N.

1) En bovendien behoort m. i. hun, die hiervoor ruime crediten op het Indische budget eischen, gevraagd te worden of deze crediten, waarmee men wil opwerken tegen eene natuurdrang, niet worden geput uit penningen afgenomen aan hen, die op den kant staan van onder dezen natuurdrang te bezwijken, wellicht zelfs afgenomen aan de bezwikkenden.

Mijnheer de Redacteur!

Ter openbare vergadering van de Afdeling der Nederl. Ind. Maatschappij van Nijverheid en Landbouw, den 25sten October j. l. te 's-Gravenhage gehouden, werd ik door het Bestuur dier Afdeling welwillend in de

gelegenheid gesteld het weinige, wat mij omtrent de teelt van de Europeesche en Inlandsche bij in Suriname bekend was in het midden te brengen. Ik zou mij, zoo gaf ik daar te kennen, met den heer H. de Koning, die ik in 1895 te Paramaribo een proef zag nemen met de Hollandsche bij, in correspondentie stellen; ik deed zulks, den heer de Koning tevens inlichtende omtrent datgene, wat op het te 's Hertogenbosch gehouden Internationale Congres voor de bijenteelt en ter vergadering van de afdeling, hiervoren bedoeld, behandeld werd, een en ander met de bedoeling voor de door de Koning te verstrekken mededeelingen plaats te verzoeken in het Koloniaal weekblad „Oost en West”, zooals ik de eer heb bij dezen te doen.

Tevens verzoek ik U, mijnheer de Redacteur, aan het plan om een hernieuwde proef voor bijenteelt in Suriname te gemoet te komen, door te willen bevorderen, dat H. H. ijmkers in Nederland een exemplaar van het blad, waarin de Koning's artikel, worde opgezonden opdat zij naar aanleiding daarvan hunne op- en aanmerkingen ten beste kunnen geven en hierdoor wellicht een resultaat kan worden verkregen, waarvan het al of niet nemen van een hernieuwde proef met de teelt der Europeesche bij in de Kolonie afhankelijk kan worden gesteld.

H. H. ijmkers hier te lande deze aangelegenheid, die voor Suriname van groot gewicht kan zijn, beleeft aanbevelend heb ik de eer te zijn.

Uw dw.

B. BOEKHOUDT.

den Haag 29 December 1902.

Bijenteelt in de Tropen.

Zuid-Amerika, Suriname.

Naar aanleiding van het protest van een der Nederlandsche congresleden op het bijenteeltcongres te 's Hertogenbosch, meer in het bijzonder met het oog op de opmerking:

„Eerst later, als men wat meer wist van hetgeen er op dit gebied in Oost- en West Indië omging”, acht steller dezels als proefnemers op dat gebied, den tijd gekomen om het een en ander daaromtrent mede te deelen, hoofdzakelijk om de meening te bestrijden, als zoude deze cultuur in de tropen geen kans van slagen hebben.

Toen ik in 1893 naar Suriname vertrok, las ik in het werk van den Kolonist *Kappler*:

„So hat sich noch keiner auf die Bienenzucht gelegt und doch sind Versuche mit Europaischen Bienen günstig ausgefallen.”

Hij wees verder nog op het eiland Cuba, vanwaar jaarlijks voor meer dan f 600.000 (zes honderd duizend) aan honing en was werd uitgevoerd naar Europa, vermeldde verder, dat Suriname met zijne onmetelijke palmenwouden en den overgrooten rijkdom aan honing en pollenleverende gewassen een uitstekend land voor de bijenteelt moet zijn.

En daarmede heeft hij niet te veel gezegd. Gelegen bij den equator, met een minimum temperatuur van ± 22°. C. en een warmtegraad van 32°. C. niet te bovengaan, is het land bij uitstek geschikt voor die cultuur.

Wel is waar, kan in de zoogenaamde droge tijden en „móet men” zorgen voor water in de buurt der bijen-koloniën, maar de „regentijden” met hun heerlijke, vochtig warme temperatuur, bevorderen de ontwikkeling der bijenvolken uitermate.

Steller dezels in Duitschland kennis gemaakt hebbende met de nieuwste methode van de bijenteelt, besloot daarom voornamelijk proeven te nemen met bijen uit Europa, daar de „Inlandsche bijen”, zooals zij genoemd worden, ofschoon deze meer op hommels gelijken, door hunne onregelmatige wijze van werken hem niet bevielen.

Die honing-leverende insecten verzamelen dat produkt in kruikjes van zwarte was, veel gelijkende op de koelkruikjes uit Suriname, te zien in het Koloniaal Museum te Haarlem.

De hoedanigheid van deze honing verschilt niet veel van die, welke de bijen uit Europa verzamelen.

Hier te lande meent men, dat de bijen met de volle maan den meesten honing verzameld hebben, men snijdt dan doodeenvoudig de kruikjes open, laat het zoete vocht er uit loopen en bekomert er zich niet verder om, of de dieren genoeg hebben of niet.

De Koning legt de eitjes in celletjes, die eveneens zeshoekig zijn, maar niet uit zuivere bijenwas, doch uit een hout- of papierachtige massa vervaardigd zijn. De dieren hebben geen angel.

Van rationeelse bijencultuur is geen sprake, van uitvoer op groote schaal evenmin; wat er verzameld wordt, gebruikt men in het land zelf.

Steller dezer liet in 1895 4 Koloniën komen uit Nederland.

1) Waren de gewone zwarte bijen, die zich niet sterk vermeerderen door zwermen, maar veel honing verzamelen.

Twee van de vier koloniën waren in tamelijk goeden toestand overgekomen, de andere geheel dood of zeer weinig bijen in leven.

Een uur na de opening der ijlgaten, kwamen de dieren reeds met pollen beladen terug, de klank der bijen was goed, zij hielden zich rustig, d. w. z. zij hadden goede Koninginnen.

Druk vloegen zij weer uit, spoedig glinsterde de honing in de cellen, sneeuw witte wasraten werden gebouwd, de Koninginnen zetten weer flink broed aan, de hoeveelheid bijen nam met den dag toe, opzetkastes moesten gegeven worden om de dieren geregeld te laten bouwen, ten einde de lust tot zwermen tegen te houden.

Darrencellen werden vervaardigd, Koninginncellen eveneens en dadelijk met eieren bezet.

De slingermachine werd in beweging gebracht, prachtige goud-gele honing verkregen en hiervan monsters naar Nederland gezonden o. a. aan prof. v. Hamel Roos, wiens oordeel luidde: „Dit produkt, dat o. i. een toekomst heeft op de markt, en nog meer dergelijke atesten van andere personen ontvangen.

Daar het werken met die opzetkastes mij te lastig was, bracht ik de bijen over in eene liggende Dzierzonkast en verkreeg tegelijkertijd door het terugvliegen van een groot aantal bijen op de oude standplaats, een Koninginne-kweekkast.

Eene jonge Koningin werd geboren en bevrucht en begon dadelijk eieren te leggen.

Kort daarna gaf eene kolonie een voorzwerm en 14 dagen later een sterken nazwerm, waarvan de jonge

Koningin ook weer flink eieren begon te leggen.

Op grond van dit alles kon proefnemer dus gerust zeggen: De bijen uit Europa gewennen zich uitstekend aan het klimaat, werken, volgens den gewonen gang van zaken, evengoed als in Europa, behalve dat natuurlijk de ontwikkeling, onder den invloed van de hooge temperatuur, veel sneller gaat.

Een merkwaardig iets moet daarbij nog vermeld worden en wel dit:

Terwijl in Europa de tweede zwermen zelden darrenbouw maakten, doen zij dit hier veel. Hieruit volgt dus, dat de vermeerdering onbegrensd of onbeperkt kan genoemd worden.

Alzoo kan er volgens mijn oordeel van het mislukken der proef zelve in het geheel geen sprake zijn en houd ik dit ook steeds vol en volhard in mijne pogingen om kapitaal te verkrijgen, ten einde nu de bijenteelt flink aan te pakken, overtuigd als ik steeds was en blijf, dat deze cultuur, mits men over voldoende vrijen tijd kan beschikken, zeer loonend moet zijn.

Van mislukking der proef kan alleen dan sprake zijn, als het met mijne koloniën gegaan was, als met die in Oost-Indië, waar 3 maanden na de aankomst het aantal eieren verminderde en eindelijk de werkbijen niet meer uitvloegen.

Hier in Suriname was er niet het minste verschil waar te nemen.

De levenswijze, de manier van werken en bouwen, de ontwikkeling der koloniën, de voortplanting, alles was volkomen gelijk aan die der bijen, in koudere gewesten gekweekt.

Er kan ten opzichte van mijne proefnemingen alleen sprake zijn van staking of het niet voortzetten der bijenteelt en dit was in hoofdzaak te wijten aan de omstandigheid, dat de proefnemer bij de politie werkzaam is.

Zoolang ik in de stad werkzaam was, ging alles goed, doch toen mij werd opgedragen binnen 18 uur gereed te zijn, om elders te worden gedetacheerd, was het mij onmogelijk binnen zulk een kort tijdsbestek alles te regelen; het grootste deel bleef in de stad, zonder behoorlijk toezicht, achter en toen liep het met de teelt verkeerd.

Er werden later nog ontvangen 2 koloniën Heidebijen, die evenwel door gebrek aan tijd en behoorlijk toezicht verloren gingen.

Als een bewijs, dat proefnemer wel vast overtuigd was, dat de bijenteelt in Suriname een uitstekend middel van bestaan kan worden, diene nog, dat nog hetzelfde jaar 12 koloniën Heidebijen besteld werden bij Dathe.

Allertreurigst was de toestand der volken bij ontvangst. De lange honingraten geheel met zwaren heidehoning gevuld, waren doorgelopen en gebroken. Tallooze bijen gestikt en tot ontbinding overgegaan. Van de 12 Koninginnen waren er slechts 6 goed; de andere deugden niet of waren dood.

Toch ontwikkelden de zwakke koloniën zich vrij goed, wilden zelfs zwermen.

Zij werden aangevallen door kleine en groote inlandsche bijen, die honing wilden rooven; zij verweerden zich krachtig, doch ook door deze omstandigheid werden vele bijen gedood.

Den geendestoot kregen zij echter door hunne ergste vijanden, de inlandsche beschermelingen, die de koloniën aanvielen en overmeesterden, zoodat binnen weinige uren geen enkele bij meer in leven was.

Toen werden de proefnemingen gestaakt, maar de hoop en den moed gaf proefnemer niet op.

Dit jaar liet hij weer 2 koloniën uit Demerary komen om te beproeven, of de teelt als bijzaak kon worden uitgeoefend, maar het ging niet, wegens gebrek aan tijd. Bijenteelt vereischt een onafgebroken, nauwlettend toezicht; men moet dus feitelijk onafhankelijk zijn, om met goed gevolg en met voordeel te kunnen werken.

Het spreekt van zelf, dat proefnemer onder die omstandigheden onmogelijk nauwkeurig kon nagaan, hoeveel honing en was eene kolonie kan opbrengen. Toch kan hij met de voorbeeld de (mogelijke) opbrengst aantonen. Morrison zegt in zijn werkje *„Bee-keeping in the West-Indies”*, dat iemand van 30 koloniën ± 4500 KG. honing kreeg, een ander persoon zelfs 300 KG. van ééne kolonie.

Dat moeten de dieren dan ook hier kunnen leveren onder de voor hun in alle opzichten zoo gunstige omstandigheden van klimaat, weersgesteldheid en den onmetelijken rijkdom van honing- en pollenleverende gewassen. Wat Jamaica en Cuba kunnen leveren, kan Suriname ook.

Eenmaal verkreeg ik met de slingermachine van 5 Dzierzonraampjes 2½ KG. zuiveren slingerhoning.

Dat zou per raampje een halve K. G. zijn. Zijn er nu 8 van deze met honing gevuld in eene kolonie, dan zou de opbrengst 4 K. G. zijn voor eenmaal slingeren, en doet men dit eens in de 14 dagen, dan zou dit 26 maal per jaar dus 26 maal 4 is 104 K. G. slinger-honing van ééne kolonie opleveren. Ik geloof echter, dat men veel vaker niet alleen zal kunnen, maar zelfs zal moeten slingeren, want hoe meer men de dieren onteent, des te harder ze werken. Om de 10 dagen zou 36 maal per jaar zijn, dus 36 maal 4 is 144 K. G. honing.

Een tijdperk van rust kennen de dieren hier niet, wel in Brazilië, waar door de bijna alles verschroeiende hitte de bijen gedwongen worden tot minder ijverig werken.

Daar natuurzwermen hier licht wegvliegen, in de hooge dicht bebladerde boomen uit het gezicht verdwijnen en zeer moeielijk daaruit gehaald kunnen worden, terwijl het vervolgen der dieren door het dichte struikgewas en de slingerplanten zeer bezwaarlijk is, moet men zich dus bezighouden met het maken van kunstzwermen en allegers, hetzij door deeling of door verplaatsing.

Op grond van de stelling, dat men dan eerst werkelijk voordeel van de bijen heeft, als men over een groot aantal sterke Koloniën kan beschikken, acht proefnemer het raadzaam, om eerst Heidebijen te laten komen en wanneer men een voldoende aantal Koloniën heeft, over te gaan tot kruising met de Italiaansche bijen, die minder sterk zwermen, maar meer honing halen; zoodoende verkrijgt men een „Culturras” dat de eigenschappen der beide soorten in zich vereenigt.

De Italiaansche bijen hebben de eigenaardigheid, dat zij reeds zwermen willen, vóórdat de bouw geheel voltooid is, men krijgt dan zeer zwakke nazwermen met zwakke Koninginnen, die niet veel waard zijn en slecht broed aanzetten. Om dit te voorkomen moet

men steeds scherp nazien om, zoo noodig, dadelijk te regelen.

Onafgebroken studie, talloze proeven, nauwkeurige waarnemingen en vergelijkingen hebben proefnemer volkomen bekend doen worden met de wijze, waarop de bijenteelt hier te lande gedreven kan en moet worden en stellen hem in staat om met de meeste gerustheid de zaak flink aan te pakken, daar hij vast overtuigd is, dat het succes niet kan uitblijven, als hij maar voldoende kapitaal kan verkrijgen.

H. DE KONING.

Paramaribo, 24 November 1902.

Aan de Redactie van het *Kleinood* Weekblad,
Orgaan der Vereeniging *Oost & West*

In Uw nummer van Donderdag 1 Januari heeft mij bijzonder getroffen een daarin opgenomen schrijven van de hand eener dame, Corrie te A., zooals zij zich noemt, ter geleiding van een *kleinood* door haar afgestaan, ten behoeve van de noodlijdende Javanen.

Twee punten zijn mij in deze zaak niet duidelijk: In de eerste plaats, hoe nobel de goede geefster handelt ten opzichte van verarmde Inlanders, aan wie zij zich zeer verplicht gevoelt, zoo het ongetwijfeld veel meer dadelijk doel getroffen hebben, wanneer het geschenk was toebedeeld aan haar of hem in de Overzeesche Gewesten, die geholpen hadden hare kinderen groot te brengen.

Heeft de goede dame aan eene schenking als boven bedoeld niet gedacht?

Ten tweede, komt het ons raadselachtig voor, dat *Oost en West* dit kleinood aanvaardde, terwijl de brief te lezen geeft, dat dit geschenk een harer laatste souvenirs is.

Naar mijne meening, had O. & W. het kleinood onmiddellijk moeten terugzenden, aan de edele vriendin den biddenden dank der Vereeniging betuigende.

Hier, meer dan ergens, had men den wil voor de daad moeten nemen.

Hoe is het zoover gekomen, dat men niet alleen het penningske der weduwe, maar bovendien haar laatste souvenirs noodig heeft om den nood te lenigen van een geteisterde bevolking?

De preciosa ter beschikking gesteld van het bestuur van Oost en West, zal vermoedelijk worden verkocht, en natuurlijk ver onder de waarde, omdat de koopers van kleinooden — zooals genoegzaam bekend is — alleen de waarde van het edele metaal taxeren, maar de versieringskunst niet in aanmerking nemen.

De opbrengst, eenige weinige zilverlingen, gestort in de algemeene offerbus, zal zijn aane een druppel in den Oceaan. Geschenken aan hen aan wie zij zich zoo verkleefd gevoelt, zou dit kleinood met dankbaarheid aanvaard zijn, en als een *tanda mata* in de familie bewaard zijn gebleven, als een heilige *posakkah*.

Indien het voorwerp nog niet in den smeltkroes ligt, geef ik in overweging te verlaten.

Hij of zij, die het trekt, zal zich zeker haasten het aan de oorspronkelijke eigenares terug te zenden.

G. Br. à Br.

Het cursief gedrukte is uit den brief van Corrie te A. overgenomen.

Br. à Br. heeft blijkbaar dat deel van Corrie's brief niet best begrepen, waar zij sprak van *de Inlanders*, (in het algemeen) die haar hadden geholpen hare kinderen groot te brengen enz. enz. Hij zou anders zijne aanmerking op hare wijze om dankbaarheid te toonen aan de vreemde Javanen hebben achterwege gehouden.

Ons doet het veel genoegen, dat niet hij heeft moeten oordeelen, wat er met het geschenk van Corrie moest gedaan worden. Hij zoo de goethartige geefster zeer pijnlijk hebben gegriefd meenen wij.

Tot zijn geruststelling kan verder dienen, dat het ontvangen kleinood, niet beneden de kunstwaarde zal worden verkocht.

In het belang der lijdende bevolking herhalen wij hier, dat ook de kleinste gift voor den noodlijdenden Javaan, niet versmaad wordt.

Ook druppelsgewijze kan een emmer worden gevuld!

R. C.

Een Stem uit Indië.

In uw blad van 25 Sept. j. 1. No 28 komt een artikel voor „Voor ouders” (een geldkwestie), waarin besproken wordt het aanslaan in de belasting van minderjarigen, die van Indië komende, in Holland tijdelijk verblijven ter voltooiing hunner studien.

Ik vind in het besprokene aanleiding, u te verzoeken het volgende in uwe Courant te nemen, als zijnde van groot belang voor zeer velen in Indië.

Particulieren alhier, die een vast tractement genieten, betalen over hun inkomten patent ad 2 pct. 's jaars. Van zijn inkomten zendt iemand geregeld een vast gedeelte naar Holland voor zijn vrouw, die er tijdelijk verblijft houdt met de kinderen voor hun studie.

Die vrouw wordt in Holland voor haar inkomten in de belasting aangeslagen, terwijl dat inkomten feitelijk een deel uitmaakt van haar mans tractement, voor het volle bedrag waarvan reeds hier op Java belasting is betaald. Over het deel, dat de vrouw geregeld ontvangt ten behoeve van haar levensonderhoud en dat van de kinderen, plus het leergeld der laatste worden zodoende *dubbel* belasting betaald aan hetzelfde gouvernement.

Zou door de bespreking dezer zaak in uwe courant aan die onbillijke belastingheffing niet een einde kunnen gemaakt worden?

X.

De geachte inzender zou, wanneer hij bij de ambtenaren van de belasting zijn beklag deed en de in zijn stuk aan het overgezonden geld gegeven qualificatie van verstreking van levensonderhoud niet wijzigde, waarschijnlijk direct gewezen worden op de woorden van art. 2 § 1 b. der wet op de bedrijfsbelasting, waar te lezen staat, dat belasting moet worden betaald over verschuldigde verstrekingen van levensonderhoud. Hij zou derhalve moeten betogen, dat het geld, dat iemand, in Indië gevestigd aan zijn hier wonende vrouw zendt, *niet* is een verschuldigde verstreking van levensonderhoud. En daarmee zou hij nog niet geholpen zijn, want, zelfs al had hij gelijk, dan zou de fiscus zijn vrouw nog kunnen aanslaan, op grond, dat zij van hem een toeleg ontving. Ons inzien zou hij tegen een aanslag op dezen grond zeer lastig een argument kunnen bijbrengen. De billijkheid zou eischen, dat hij niet tweemaal over 't zelfde bedrag moest betalen, maar billijkheid en fiscaal recht zijn niet zelden zeer kwade vrienden. In deze zou verbetering door wetswijziging wellicht beter kunnen worden gevonden in Indië, dan hier te lande, door ginds bij den aanslag in 't patent de naar Holland overgemaakte sommen in rekening te brengen. Voor 't overige verwijzen wij naar het door den inzender aangehaalde artikel in het K. W.

R. C.

Pianisten en Piano's.

(Overgenomen uit het *Soerabaiasch Handelsblad*.)

Van alle solisten zijn de pianisten het meest te beklagen, verkeerden de pianisten in de ongunstigste omstandigheden.

Moet dat nog aangetoond worden?

In de eerste plaats is de piano het meest bespeelde instrument.

Zoo goed als iedereen, die „eene zorgvuldige opvoeding heeft genoten,” kan piano spelen. Weinig menschen tellen onder hunne verwanten niet een of meer, die dat populaire instrument hebben leeren bevingeren. Ik ken beklagenswaardige wezens, wier neven, nichten, ooms, tantes en nog naastere familieleden, alle zonder uitzondering, piano spelen. Vergeef het dien ongelukkigen, als zij de muziek hebben leeren tegeneten. Onbekend maakt onbemind, zegt een bekend spreekwoord. Maar te bekend kan hetzelfde resultaat opleveren. Daarentegen, hoe weinigen spelen er viool, of cello, of fluit, of . . . enz. Hierin overtreft de vraag het aanbod verre.

In de tweede plaats is de piano een ondankbaarder instrument dan de meeste andere. Ze is te ingewikkeld om algemeen gewaardeerd te kunnen worden. De onontwikkelde leek vermag doorgaans slechts de lijnen der melodie te volgen, en harmonische begeleiding is hem dan alleen aangenaam, als ze hoogst eenvoudig is. Nu is de piano niet slechts het meest orkestrale instrument, zoodat voor den leek het volgen van de melodische lijn bij pianospel heel wat meer inspanning vereischt dan bij viool- of cellospel, doch — en zie hier een van de grootste gebreken, dunkt mij, van het klavier, — de melodische gang zelf is onvolkomen, doordat bij elk tokkelinstrument en toonvorming en toonovergang gebrekkelijk zijn. De violist, de cellist, de fluitist, de klarinetist, de hoboïst enz., en ook de zanger, zij allen kunnen elken toon gelijkmatig doen aanzwellen en doen afnemen in kracht, of den toon, zoolang als hij duurt, hetzelfde volume doen behouden. De pianist kan dat niet; hoe sterk de aanslag ook zij, zelfs bij gebruik van het groote pedaal, onmiddellijk daarna neemt de toon in intensiteit af, om spoedig uit te sterven in een onhoorbaar *pianissimo*. En wat den toonovergang betreft, wat kan de pianist geven als equivalent van het *portamento* van den zanger en het *glissando* van den violist of den cellist? Het klavier kent die zoetvloeiende overgangen niet. Is het wonder, dat doorgaans een middelmatig zanger of violist meer indruk teweegbrengt dan menige meerwaardige piano-artist? Arme pianisten! Meer dan alle andere executeerende artisten hebben zij de weerspanning en onbeminlijke materie van hun instrument te overwinnen en te beheerschen. *By the bye*, Turksche trommen, pauken, triangels, bekken en dergelijken komen hier natuurlijk niet ter sprake.

Er is echter meer. Vergelijk bijvoorbeeld eens een violist bij een pianist. Zoodra de violist het tot eene zekere hoogte heeft gebracht, kiest hij zich een instrument, dat hij zich voelt aanpassen, eene viool naar zijn smaak. Door het veelvuldig te bespelen, verhoogt hij de klankschoonheid van zijn instrument. Hij draagt er zeer veel zorg voor, leent het aan niemand, zelfs niet aan zijn besten vriend. Hij koestert het als eene moeder haar kind. Door en door kent hij de goede hoedanigheden en de gebreken van zijne viool, en die kennis stelt hem in staat zijn geliefd instrument de getrouwe vertolker van zijn persoonlijk talent te doen zijn, het willic tot doen gehoorzamen aan zijn muzikale gevoel. Moet hij voor het publiek spelen, zijn instrument staat hem ten dienste. En nog op het laatste oogenblik, even vóór zijn spel, spreekt hij als het ware met zijne viool, die hij liefdevol tegen zijne kin aanvlijft. Veel van zijn succes is aan die trouwe gemeenzaamheid te danken. — Maar de pianist? Bijkans nooit heeft deze het voorrecht, in het publiek op zijn eigen „stuk” te spelen. Ik ken een jongen virtuoos, die eens in eene der groote steden door een plaatselijken Maecenas werd uitgenoodigd om ten huize van dezen kunstbeschermmer „en petit comité” zijne „talenten ten beste te geven.” De jeugdige artist, die reeds eenigen naam had gemaakt, zou dan op die wijze reeds vóór zijne concerten „geïntroduceerd worden in de hooge kringen.” Nu, de maatschappelijke toestanden eischen, dat dergelijke uitnodigingen dankbaar aanvaard worden. Op den bepaalden avond bevindt de musicus zich in het prachtige salon van zijn hooggenastheer. Het geheele ameublement getuigt van weelde en rijkdom. Ook de vleugelpiano en de pianokruk waren heel sierlijke meubelstukken; ik meen, dat er veel ingelegd goud of verguldsel aan was. „Die vleugel,” zei de commerciële gastheer, „is heelmaal op mijne aanwijzingen gemaakt en heeft mij, met inbegrip van transportkosten en de rest, niet precies vijf duizend vijfhonderd vijf en vijftig gulden en vijf en vijftig cent gekost. Een merkwaardig getal, hè? Ja, ja, dat was zeker heel merkwaardig! Maar, toen de virtuoos zich voor den vleugel zette en eenige akkoorden aansloeg, merkte hij dadelijk, dat het instrument verre van zuiver gestemd was en de pedalen niet al te best gingen. Er kwamen nog andere dingen bij: het *attouchement* was hem niet sympathiek; de toetsen waren iets breeder en minder lang dan die van zijne eigen piano; de bas bingerde; de discant was hem te hel van klankkleur. En de kruk, hoe fijn bewerkt ook — misschien had het ding wel precies vijf en vijftig gulden en vijf en vijftig cent gekost —, zat hem niet gemakkelijk. Hij speelde met desillusie, die hem alras zijn zelfvertrouwen deed verliezen. Dat hij niet de volle maat van zijn talent kon geven, behoeft geen betoog. Gelukkig voor hem waren al de aanwezige „notabelen” der stad zoo goed als volslagen leeken op het gebied der toonkunst, die misschien wel het verschil tusschen slecht en goed, doch zeker niet dat tusschen goed en superieur spel konden hooren. Maar indien er een kunstkenner bij ware geweest, allicht, en terecht, had hij het spel niet geschitterend gevonden en, maar dan ten onrechte, den virtuoos talent ontzegd. Van den vleugel eens gastheers kan men gevoeligheid geen kwaad spreken. Stelt niet elke pianist zich in meerdere of mindere mate aan soortgelijke ervaringen bloot, als hij zijne kunst aan anderen wil doen kennen? Het noodlot van elken virtuoos is, dat het publiek, zelfs het meest welwillende, er nooit aan denkt rekening te houden met het instrument. En, door de geaardheid van het klavier, vervolgt dat noodlot den pianist meer dan elken anderen solist.

Tusschen de tegenwoordige piano en het monochordium, den oudsten vorm der piano, loopt een groote ontwikkelingsgang. Tusschen beiden in maakt de muziekgeschiedenis onder meer gewag van spinet, virginaal, clavicimbaal en klavier. Wel wordt in het spraakgebruik — hierboven deed ik het ook — „klavier” vaak vereenzelvigd met „piano”, doch tusschen het eigenlijke klavier, het klassieke instrument van Mozart en Beethoven, en de tegenwoordige piano ligt eene groote evolutie van instrumentenbouw. Het grootste verschil bestaat hierin, dat bij het klavier de snaren door daartusschen geplaatste veertjes, tangenten genaamd, in beweging worden gebracht, terwijl dit bij

de piano, door den uitvinder Chr. G. Schröter (1699—1782) oorspronkelijk gescheed piano genoemd, door middel van hamertjes geschiedt. Door deze wijziging heeft het instrument een sterkeren toon verkregen.

Intusschen heeft de piano zich voortdurend verder moeten ontwikkelen en is ze, naar alle waarschijnlijkheid, bij lange na niet hare laatste fase van verwording ingetreden. Niemand denkt er aan, den bouw van de viool of van de violoncel te verbeteren, als ware in die opzichten de volmaaktheid bereikt. De groote pianofabrikanten daarentegen zinnen gestadig op verbeteringen van hunne instrumenten, zoolwel ten opzichte van de klankkleur als van de stemming en de duurzaamheid. O, die stemming en de duurzaamheid! Wat de stemming betreft, zoolang het woord „pianostemmer” nog in woordenboeken en kranten voorkomt, waar toch, om maar wat te noemen, viool, cello, fluit- en harpstemmers onbestaanbare wezens zijn, zoolang is de piano, hoe herhaaldelijk ook verbeterd, in hare soort een onvolkomen en gebrekkelijk instrument. En wat de duurzaamheid betreft, ik geloof niet, dat zelfs onze kindskinderen den tijd zullen beleven, waarop van de piano, evenals van de strijk- en eenige andere instrumenten, getuid kan worden, dat de waarde evenredig is aan den ouderdom. Eene viool, die een paar eeuwen oud en veel bespeeld is, is een begeerlijk voorwerp, maar iedereen verkiest eene spiksplinternieuwe piano boven eene, waarop indertijd zijn grootvater heeft getokkeld. Ouder en aldoo beter worden, mij dunkt, dat daarin voor een muziekinstrument het criterium van volkomenheid gelegen is.

Waarom moeten de constructieonvele onvolkomenheden van de piano worden toegeschreven? Hoofdzakelijk aan het feit, dat de twee ongelijksoortige elementen, waaruit het instrument is opgebouwd, met name metaal en hout, elkander nog te veel in den weg zitten, nog altijd strijd met elkaar voeren. De snaren, die gezamenlijk eene trekkracht van ongeveer 18000 kilogram hebben, overweldigen op den duur het geringe weerstandsvermogen van het hout, waaronder voornamelijk zangbodem en stemblok. Zoolveel mogelijk dient dus de latente kracht der snaren latent, dat is gebonden, te worden gehouden.

Maar . . . . . daar zit 'm juist de moeielijkheid! Hout is zoo slecht bestand tegen de spankracht van staal, en ijzer moet zoo min mogelijk gebruikt worden, en om der wille van de klankschoonheid en om het instrument niet onnodig te verzwaren. Het duurt zoo lang niet, of de kast en het stemblok trekken, en de zangbodem wordt uit zijn oorspronkelijken stand gewrongen. Komen daarbij, wat vooral in Holland en in Indië het geval is, nog slechte atmosferische invloeden — snelle wisseling van warme en koude, droogte en vocht —, dan is het met de stemvastheid en de duurzaamheid nog erger gesteld. Wat gelijmd is, laat los, dank zij velerlei natuurkundige wetten, die ik maar niet trachten zal te omschrijven, omdat ik . . . . . ze al vergeten ben. De snaren krijgen vrij spel; moe van de zoezeer in spanning gehouden kracht, ontspannen ze zich. Elk der bestanddeelen, geconstrueerd om samen te gaan tot één doel, gaat thans zijn eigen weg. En het instrument wordt — passez-moi le mot — eene slons. Die slons moet weer opgeknapt worden.

In dat alles is thans groote verbetering gekomen door twee uitvindingen van den pianofabrikant R. Siegel in Stade. De eerste uitvinding betreft de constructie van den romp en de tweede die van den zangbodem.

De verbetering van de rompconstructie bestaat in de omsluiting van de inwendige mechaniek door een ijzeren raam, waarboven zich een bak bevindt, die het stemblok omvat. Die constructie is van zoo een vernuftig samenstel, dat de spankracht der snaren niet, als bij andere piano's, nadeelig werkt op het weerstandsvermogen van het stemblok, maar daarentegen dat vermogen vergroot. Het gebruik van lijn is bij dit stelsel geheel uitgesloten, zoodat van loslaten geene sprake is. Op die wijze wordt de verderfelijke druk van de metalen op de houten bestanddeelen tot een minimum teruggebracht, wat natuurlijk aan de stemvastheid ten goede komt. Wanneer men die constructie ziet, verwondert men er zich wel een weinig over, dat ze niet al lang is uitgevonden, zoo eenvoudig is ze. Men verwarre ze evenwel niet met de Amerikaanse ijzer constructie, waarvan Siegel zoo terecht zegt, dat „die dem Holzrasten vorzusetzende Eisenplatte (sogen. amerik. Eisenconstruction) nur ihren Druck gegen den Vorgeleimten, aus diversen Dichten bestehenden Hartholzstimmstock ausst. Selbst wenn die Eisenplatte in einem Stück bis oben über den Stimmstock weiter geführt wird, wie dies theils geschieht, ist der Holzrasten im Stande, sich auseinander zu lösen, denn die Platte ist nur dem verleimten Holzkörper vorgeschraubt; ferner kann die von unten in den Stimmstock dringende Feuchtigkeid den Stimmstock, der den collossalen Seitenzug (18000 Kilo) aushalten soll, auseinanderleimen, zumal wenn dauernde Feuchtigkeid einwirkt, z. B. Marschgegend, Seeluft”. En zegevierend klinkt 't daarop: „Diese Veränderungen, die ein Piano total unbrauchbar machen, sind bei meiner Construction nicht möglich”. Op alles berekend, heeft Siegel er voor gezorgd, dat het ijzeren raam het instrument niet aanmerkelijk verzwart. De leek versta mij wel: onder „raam” wordt niet de buitenbouw is, als bij alle andere piano's, van hout.

De tweede uitvinding heeft, zooals reeds gezegd is, betrekking op de constructie van den zangbodem. De baren, die den zangbodem aaneenhouden, zijn er niet aan elkander evenwijdig, doch zigzagsgewijze aan vastgehecht, hetgeen den zangbodem versterkt en tevens het trillings oppervlak vergroot. Ik weet niet, of het daaraan alleen moet worden toegeschreven, dat de zangbodem van de Siegel-piano bijzonder goed resonneert, doch een feit is het, dat de resonantie buitengewoon is.

Ik heb gelegenheid gehad de Siegel-piano's te hooren in het magazijn van de Naamlooze Vennootschap voorheen D. Ansingh en Co. te Zwolle, hoofdgagenten der Siegel-piano's voor Nederland, Nederlandsch-Indië en België.

De acustiek in de, aan twee kanten open zaal was slecht, hetgeen mij o. a. bleek bij het bespelen van strijkinstrumenten. Niettemin klonk de Siegel-piano, zelfs van het kleinste formaat, er verrassend helder. De tonen waren vol en afgerond, hetgeen vooral bij den discant opmerkelijk was. De klankkleur van alle tonen, van den laagsten tot den hoogsten, was dezelfde. Bij andere piano's treft het u meermalen, dat er tusschen bas en discant een verschil in klankkleur is: de bas zwaar en vol; de discant, zooals de Franschen dat met eene welgeslaagde klanknabootsing zeggen, „cliquant”. Niets daarvan bij de Siegel-piano, welke tonen van eene verrassende homogeniteit zijn. Zoolveel een geoeft en goed zanger zijne stem over alle registers gefeeligiseerd heeft, zoo is de klank der Siegel-piano over de geheele klaviatuur egaal. In die mate heb ik zulks nog van veene andere piano gehoord. Om de kern en de gedragendheid van den

klank te beoordeelen, nam ik den volgende proef: ik luisterde in een nevenvertrek. Dat is altijd een goed middel om te weten te komen, hoe het essentiële geluid is, het geluid „an sich”, zonder de gebeurlijke voordeelen van acustische werkingen. Welnu, de tonen klonken rein, vol en rond. De gelijkelijk over alle registers viel nog sterker op.

Hierboven heb ik gemakshalve steeds van Siegel-piano's gesproken. Tot recht verstand van zaken zij hier medegegeeld, dat Siegel tot dusverre slechts piano's fabricceert. Of hij eerlang zijne uitvindingen ook zal toepassen op de constructie van vleugelpiano's, is mij niet bekend. Wenschelijk zou dit zeker zijn. Want waar nu reeds eene Siegel-piano, wat toonvolheid en klankschoonheid betreft, de vergelijking met menigen vleugel kan doorstaan de — oratorien en concertzanger Hans Sasse getuigt van de piano's zelfs: „sie machen im Concertsaal den Flügel entbehrlieh”, — daar zou eene gelijksoortige constructie van vleugelpiano's allicht naar verhouding even verrassende resultaten opleveren.

Summa summarum: de uitvindingen van Siegel vergrooten het weerstandsvermogen en de duurzaamheid, en vermooien de klankkleur van de piano. De muzikale wereld kan er hem niet erkentelijk genoeg voor zijn.

Dat de uitvinder, als handeldrijvende pianofabrikant, op zijne vondsten patent heeft genomen om namaak en onedele concurrentie te verhoeden, behoeft geen betoog.

Ik acht, om bovenomschreven redenen, de Siegel-piano meer dan elk ander fabrikaat geschikt voor Indië, waar het vochtige klimaat den levensduur van piano's zoo aanmerkelijk verkort. De instrumenten van Siegel aanvaarden welbewapend den strijd tegen de slechte atmosferische invloeden.

OTTO KNAAP.

Voornameste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

De Indische Gids. 25e jaarg. Jan. 1903.

P. L. L. Hansen Jr.: Landbouw-crediet voor Java — Anom: Wettelijke willekeur. — Ganessa: Regent en Christen? — Moekhibir: Brieven uit den zetel van het Khalifaat III. Een bedevaart naar Mekka. — Dr. H. R. Hoetink: De Brochure van Mr. van den Brand over Deli. — A. H. Brekhout: Een hogere Indische Landbouwschool in Frankrijk. — Het Britsch-Indisch Budget in het Parlement — Varia: Onze naaste plicht ten aanzien van de Inlandsche bevolking op Java en daarbuiten. — Europeanen tegenover Inlanders. — De Indische begroting over 1903 in de Tweede Kamer. — Maandel. revue van brochures enz. — Koloniale literatuur. — Wetenschap en industrie. — F.: Eene Javaansche Moeder.

Orgaan der Nederl. Zendingsvereeniging Jan. 1903.

Bij het begin van 1903. — L. Tiemersma: Hoe de Chinezen hunne afgestorven voorouders vereeren. — J. Verhoeven: Het sluiten van huwelijken onder de Soendaneesche Christenen.

Berichten van de Utrechtsche Zendings-vereeniging. 1903. No. 1

Onze zorgen bij de intrede des jaars. — Zuid-Celebes: Tanettya. — Nieuw-Guinea - Mansinam.

De Indische Mercurus 25e jaarg. (1902) No. 52.

Java-thee te Amsterdam. — Een nieuwe „aardappel” voor tropische gewesten. — Nogmaals „De Millioenen van Deli”. — Onderzoek van balata. — IJsmachines voor huiselijk gebruik. — Vacca-melk. — De Maleische timmerhoutsoorten (vervolg). — Verslag van het mijnwezen over het 2e kwartaal 1902 (vervolg). — Uit de oude doos: Cacao-cultuur in Suriname voor honderd jaren.

Idem. 26e jaarg. (1903). No. 1.

De Indische Mercurus. 1 Jan. 1878 — 1 Jan. 1903 — Tabaksasch, Kalisalpeten en Guano. — Verslag van het Mijnwezen . . . enz. (vervolg). — Cacao-cultuur . . . enz. (vervolg). Idem. Extra-nummer: C. Kraal: „Azie — Stevens Suikernummer”, met Bijlage betreffende tevens Suikernummer, met Bijlage betreffende tevens Suikernummer in China en Petroleum. [De petroleum-Bijlage nog niet verschenen]. (Inhoud Eerste gedeelte: Reisindrukken uit Oost-Azië op Handels- en ander gebied. Tweede gedeelte: Eene eventueele Suikerraffinaderij in Ned. Oost-Indië [nog niet verschenen].)

Onze Eeuw. Jan. 1903.

E. B. Kielstra: Afrekening met Indië.

De Nieuwe Tijd 8e Jaarg. 1903 no. 1.

Merode slavernij door H. Rookmaker. — De suikerkwestie door W. H. Vliegen.

Verzending O.-I. Mail.

VOOR DEN HAAG.

Amsterdam, Nederl.,	16 Jan. 30 Jan.	11.30 's av.
Rotterdam, Lloyd,	9 " 23 "	11.30 " av.
Genua, Nederland,	13 " 27 "	9.15 's av.
Marseille, Lloyd,	20 " 3 Febr.	7.45 vm.
Marseille, Fr. dienst,	10 " 24 Jan.	7.45 vm.
Brindisi, Eng. dienst,	16 " 30 "	1. — mid.
Napels, Duits. dienst,	19 " 2 Febr.	9.45 's av.

Via Marseille: Suppletorie verzending van brieven, briefkaarten en angeleekende stukken den dag volgende op den aangegeven maildag te 7.45 vm.

Via Napels: Suppletorie verzending den dag, volgende op den aangegeven maildag te 12, doch de aansluiting op het vertrek der booten is daarvan niet verzekerd.

MAIL SURINAME.

St. Nazaire, Fr.,	8 Jan.	8 Febr.	7.45 vm.
Amsterdam, Nederl.,	14 " 31 Jan.	11.20 's av.	
Southampton, Eng.,	20 " 3 Febr.	11.30 's av.	

MAIL CURAÇAO.

Via Genua den 2n van elke maand, alleen op verzoek Elken Dinsdag en Vrijdag 7.20 's av. via Southampton en Queenstown en New-York.

MAIL CONGO.

Lissabon den 8n en den 18n van elke maand 8.19 n.

MAIL CANARISCHE EILANDEN.

(Teneriffe.)

Southampton. Elken Maandag 7.20 's av.
Liverpool. Elken Maandag 7.20 's av.

ADVERTENTIE.

Mevrouw M. STOFFERS
VAN SWIETENSTRAAT 134.

Gelegenheid tot onderricht in **Huishoudelijk Maleisch**. In 30 lessen kan men zich voldoende op de hoogte stellen. Informatie Bureau Oost en West.

Vervaardiging van **Indische uitrustingen**. Voorhanden: **Ind. Koetangs** (Jav. en Europ. model) ter vervanging van corset.

Pension Büchner.

Laan van Meerdervoort 198,
hoek PERPONCHERSTRAAT,
Den Haag.
Logies te bes. reken
per maand, week en dag.

Haagsch Publiciteits Bureau
Gebouw Mercurius
NOORDEINDE 33.

Plaatsing van annonces in alle bladen der wereld. Voor de **INDISCHE BLADEN** vrage men de bijzondere voordeelige voorwaarden

A. N. BORSBOOM

COIFFEUR,
Heerengracht 50a bij de Princessegracht
DEN HAAG.
De Salons zijn des Zondags tot 6 uur geopend.

Fournisseurs de la Cour.
KOK & ZONN,
Tailleurs,
VEENESTRAAT 39,
La Haye.
Maison recommandée pour costumes „Genre Tailleur“ pour Dames.

Anton Lotz,
Horloger-Opticien.
PIET HEINSTRAT 61,
's-GRAVENHAGE.
Export naar Oost- en West-Indië.
Horloges. — Pendules.
Optische Artikelen.

A. J. MESKER,
MEUBELFABRIKANT.
Hofspui St. Telefoon No. 240. 's-Hage.

Inrichting voor COMPLETE MEUBILEERINGEN, zoowel in koop, als in huur. Complete Ameublementen voor geheele huizen, boven- of benedenhuizen steeds voorradig.

Gemeubileerde Huizen te Huur,
waarbij:

Huizen met 10 Kamers ad 7 100 per maand.
Benedenhuizen ad 45 per maand.
Bovenhuizen ad 60 per maand.
Geheele Inrichtingen steeds voorradig.

GORDIJNEN. TAPIJTEN.
B. F. G. DALDERUP,
ATJHSTRAAT 68-68a-70, hoek Batjanstraat.
Het beste en voordeligste adres voor **BUSGROENTEN. UITGEWOGEN GROENTEN. ZUURKOOL. GEDROOGDE GROENTEN. GEDROOGDE VRUCHTEN. VRUCHTEN IN BLIK. GELD. ROOKWORST.**

HAAGSCHE MUZIEK-HANDEL
HOFSPIJ N°97.
ENDERLE en OOSTERVEEN
HOFSPIJ N°97.

Stoom-, Wasch- en Bleekinrichting.

OPGERICHT IN 1866.

Meermalen uitgebreid en verbeterd volgens de nieuwste en beste methode tot het wasschen, drogen, strijken en opmaken van alle Witte, Bonte, Flanelen en Wollen goederen. Alle soorten van Gordijnen. Geeft de meeste waarborg voor eene behandeling met baeterie vrij water uit Norton wellen op ± 32 Meter beneden D. P. geboord en in een speciaal toestel ontijzerd. Voordeelige condities voor enkel gewasschen en gedroogd. Tarieven op aanvraag gratis verkrijgbaar.

Brief adres: **GEBR. HEIJNEN,**
Witte Brug. — Den Haag.

IN ROBES

Fransche Coupe. **Maison L. Carrière „Gratio“.**

Reform kleding
SPECIALITEIT IN INDISCHE KLEEDINGEN.
Attesten ter inzage. **120, Van Swietenstraat 120, Den Haag**

Abonneert U op de

Bintang Hindia.

Geïllustreerd Tijdschrift voor den Inlander.

Abonnementsprijs f 3.— per jaar bij vooruitbetaling.

Iedere abonné ontvangt tot 1 Januari 1903 de nummers gratis.

DIT BLAD VERSCHIJNT ELKE VEERTIEN DAGEN.

De Haagsche Uitgevers-Maatschappij.

„HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG“
HAAGPOORT 4.

L'Art dans l'Habitation Moderne	Tentoonstelling der interieurs der firma Serrurier
G. Serrurier & Cie	Aarde en Koperwerk van Amstelhoek
Parkstraat 39, den Haag	Aardewerk van Utrecht, Coppens, v. d. Hoogen e. a
	Kunst-Industrie

COOPERATIEVE VEREENIGING „DE WEKKER“.

Zeestraat 31. — Den Haag.

DOORLOOPENDE TENTOONSTELLING

VAN

Uitsluitend Nederlandsche Handenarbeid.

Koperwerk, Koutwerk en Wekker-Aardewerk.

Magazijn van Koffie, Thee, Vanille Cacao en Suiker.

Zoutmanstraat 71, bij de Laan van Meerdervoort.

12 Stokjes Vanille à een Gulden net verpakt.

Probeer onze Chineseesche Thee à Een Gulden de 5 ons.

Gegarandeerd Zuivere Cacao à 75 cent de 5 ons.

COSTUMES NAAR MAAT,

Gegarandeerde Coupe.

Specialiteit in:

Gekleede Costumes,
Mantelcostumes,
Mantels,

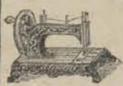
BLOUSES,

PEIGNOIRS,

Costuumrokken.

GROOTE KEUZE in:

Zwarte en Gekleurde JAPONSTOFFEN.

A. LEWENSTEIN,

Wagenstraat No. 18a, Den Haag.

Leverd de beste:

NAAIMACHINES à contant en op afbetaling.

De meest nieuwe soorten steeds voorhanden.
Op alle machines kan geborduurd worden.
Onderricht gratis.

Drie jaar schriftelijke garantie.

Machines worden ook op zicht gezonden.

Lambert Waterreus,
Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.
TELEPHOON 317.

SAMBALLANS (origineele verpakking) 20 diverse soorten per busje à 35 en 55 cts.

KLAPPERS (versch geraspt) verkrijgbaar.

Gandaria assin - Atjar temoe koentje.

Indische Siropen. - Versche Kruiden. - Manissans.

F. H. BOTHE,

21, Veenestraat -- Den Haag.

SPECIALITEIT IN

GEKLEURDE, ZWARTE en CRÈME STOFFEN.

Nouveaute's voor elk seizoen.

STEEDS GROOTE ASSORTEMENTEN.

BILLIJKE PRIJZEN.

EERSTE

Nederlandsche Verzekering-Maatschappij op het Leven tegen Invaliditeit en Ongelukken.

Gevestigd te 's-GRAVENHAGE, Kneuterdijk 11.

Belegde waarden f 7.388.395.89.

Uitkeeringen Levensverzekering sedert het bestaan der Maatschappij f 2.782.732.12.

SIEGEL-PIANINO.

Zie beoordeelingen van binnen- en buitenlandse autoriteiten, Musici en Technici.

HOOFDAGENTSCHAP v. Nederland, Nederl-Indië, België en Zuid-Afrika,

EERSTE NEDERL. MAATSCHAPPIJ tot Fabr. en Inv. van Muziek-Instrumenten,

voorh. **D. ANSINGH en Co., Zwolle.**

WONINGGIDS voor 's-GRAVENHAGE en OMSTREKEN

opgemaakt door 't Administratiekantoor der firma

FALKENBURG & Co.

's-GRAVENHAGE, Dennenweg 64,

wordt op aanvraag gratis toegezonden.

Ook ligt deze gids op de informatiebureaux der Vereeniging „OOST en WEST“ te 's-GRAVENHAGE en te WELTEVREDEN ter beschikking van belangstellenden.

Magazijn van Muziekinstrumenten.

GEBR. KOK (Gevestigd sedert 1848)

's-GRAVENHAGE, Gortstraat 17. AMSTERDAM St. Jansstraat 31.

Speciale inrichting voor het repareren van alle soorten Strijkinstrumenten.

Snaren, Strijkstokken, Étuis, enz. enz.

Specialiteit in Strijkstokken:

A. VIGNERON à Paris en RICH, WEICHOOLD Dresden.

Vereeniging OOST en WEST

Afdeeling 's-Gravenhage.

Aan het Bureau Heerengracht 4, zijn van 10-12 en van 2-4 uur, inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken. Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie, den heer G. C. A. DE WITT, de Perponcherstraat n° 93.

En modiste die werk in Oost-Indië zoekt.	En Heer voor Corrector aan eene drukkerij.
En Dame die lessen geeft in Noorsch, Zweedsch, Duitsch en Italiaansch.	Drie Dames voor waarnemen van een huishouden en naar Indië gaan.
Drie jonge Dames voor Juffrouw van Gezelschap. Eene ook voor lectrice.	Drie Dames om bejaarde dame gezelschap te houden.
En bekwame linnennaaster.	Twee Dames zoeken plaatsing als Steno-graaf, ook voor les geven.
Twee jonge Dames die als Gouvernante of Bonne naar Indië willen.	En jonge Dame zoekt een t'huis zonder salaris bij eene dame om deze in de avonden gezelschap te houden; kan in 4 talen voorlezen en maakt muziek.
En gegageerd Onderofficier der Genietroepen zoekt een betrekking voor loopend be-heer; schriftwerk of eene eenvoudige administratie; ook kantoorwerk in die richting.	Drie Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de éne Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.
Eene dame voor 't les geven aan spraak-gebrekkigen.	Eene Juffrouw voor Depôthoudster.
En Dame les geven in teekenen en portrettschilderen.	En bekwaam machinist machine bankwerker voor plaatsing in Oost- of West-Indië.
En geroutineerd boekhouder 5 jaren als zoodanig in een hotel te Parijs werkzaam. Is tevens correspondent in de moderne talen. Uitmuntende referentien.	Drie gew. O.-I. ambt. voor adm. betrekking.
Twee Dames voor pianolessen.	Eene Dame v/h maken van fijne handwerken.
En heer, gewezen fabricatiechef suikerfabriek, met diploma machinistenschol, voor admin. betrekking.	En Dame voor administratieve betrekking.
En Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.	Drie jonge Meisjes en een jonge Weduwe om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.
Eene Dame te Leiden voor het maken van uitzetten.	Twee gep. of, reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.
En gep. Off. O. I. L. voor admin. werk zonder salaris.	En gep. Conducteur der art. O.-I., met uitstekende aanbevelingen, voor admin. betrekking, toezicht houden in fabriek, concierge, enz.

De s-Gravenhagische Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani,